

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

16. évfolyam 3. szám

2007. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Vidra Szabó Ferenc:** Trendek a magyar könyvtárügyben (2001–2005) 3
Havas Katalin: Ami a XX. századból itt maradt 14

Műhelykérdések

- Pegán Anita:** Kecskeméten januárban 19
Hangodi Ágnes: Egyéves a magyar könyvtárosság etikai kódexe 26
Nagy Attila: „Még a levegőt is másként vettük”. 1956 tizenéves szemmel –
egy pályázat szövegei között tallózva 31
Bartók Györgyi: „Nagy élményem volt '56”. Beszélgetés Csics Gyulával,
a Tatabányai Városi Könyvtár igazgatójával 46
Janics Edina: Információs Társadalmi Tanácsadó képzés Szombathelyen 51

Perszonália

- Földvári Sándor:** Ojtozi Eszter (1935–2006) 55

Könyv

- Oláh Róbert:** A könyv születése 57
Nagyapáink forradalma 58

From the contents

Ferenc Vidra Szabó: Trends in Hungarian librarianship (2001–2005) (3);
Katalin Havas: Recollections of a librarian from the 20th century (14)

Cikkeink szerzői

Bartók Györgyi, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Földvári Sándor*, egyháztörténész, nyelvész; *Hangodi Ágnes*, a Könyvtári Intézet osztályvezetője; *Havas Katalin*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ny. munkatársa; *Janics Edina*, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Könyvtár munkatársa; *Nagy Attila*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Oláh Róbert*, a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának munkatársa; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Vidra Szabó Ferenc*, a Könyvtári Intézet munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k
Közreadja: a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Oktatási és Kulturális Minisztérium
Nemzeti Kulturális Alap

OKM

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 forint. Egy szám ára 400 forint
HU-ISSN 1216-6804

Vidra Szabó Ferenc

Trendek a magyar könyvtárügyben (2001–2005)

BEVEZETÉS

A Könyvtári Intézet munkatársai időről időre áttekintik a magyarországi könyvtárak fejlődésének trendjeit, elsősorban a könyvtári statisztikára támaszkodva. Jelen esetben az elmúlt öt év változásait vesszük szemügyre, a legfontosabb mutatók elemzésének segítségével. Árnyaltabb, az okokat is vizsgáló elemzésekhez azonban szükség volna reprezentatív könyvtár-szociológiai kutatásokra.

Áttekintésünk az adatszolgáltató könyvtárak számának, alapterületének, valamint könyvtáros munkatársainak változásain túl kiterjed a legfontosabb könyvtárhasználati mutatókra, amelyek a következők: a regisztrált olvasók, a könyvtárhasználati és kölcsönzési alkalmak száma, a kölcsönzött és helyben használt dokumentumok száma, valamint a könyvtárközi kölcsönzések alakulása. Az olvasók által használható számítógépek és internetes hozzáférések mennyiségi mutatói csupán az elmúlt három évre vonatkozólag állnak rendelkezésünkre. Sajnos, nincsenek megbízható adataink az „új típusú” szolgáltatások igénybevételéről, gondolunk itt elsősorban a távhasználatokra, amelyek volumene pedig az utóbbi években jelentős mértékben megnőtt.

A VIZSGÁLATBA VONT KÖNYVTÁRAK KÖRE

Az évente megjelenő könyvtári statisztika alapján úgy látjuk, hogy a könyvtárak száma a vizsgált időszakban minden típus tekintetében nőtt, különösen jelentős volt a növekedés 2001. és 2002. évek viszonylatában (*1. táblázat*). Azonban ez az eltérés nem a könyvtárak valós számának növekedését jelenti, hanem az adatszolgáltató könyvtárakét, vagyis egyre szélesedett azoknak az intézményeknek a köre, amelyek statisztikai adatokat szolgáltatnak, illetve 2002-től kezdődően a statisztikai kimutatásokban a szünetelő és időközben megszűnt intézmények is szerepelnek. Nyilvánvaló, hogy ez a további mutatók összehetőségét is nagymértékben megnehezíti, hiszen a több könyvtár – értelemszerűen – összességében magasabb értékeket produkál, attól függetlenül, hogy a valóságban az egyes könyvtárak mutatói hogyan alakulnak. A változásokat tekintve a teljes adatállomány tehát a valóságosnál valamivel jobb képet mutatna, különösen a 2002-es

évet figyelembe véve, amikor hirtelen megugrott az adatszolgáltatási kedv: összességében 15 százalékkal, az egyéb könyvtárak vonatkozásában pedig csaknem 50 százalékkal több könyvtár jelentett. A 2002-es adatok tehát a legtöbb esetben indokolatlanul kiugró javulást mutatnának, majd 2004-ben és 2005-ben, amikor az adatszolgáltatók köre ismét csökkent, indokolatlanul romló tendenciákat figyelhetnénk meg.

Nem kapunk reális képet abban az esetben sem, ha a mutatókat az adott évben adatszolgáltató könyvtárak átlagára vetítve számítjuk ki, hiszen az új adatszolgáltatók többnyire kis könyvtárak voltak, tehát az átlagokat jelentősen lefelé húzták, nem is beszélve a szünetelő könyvtárakról, amelyek lényegében csak papíron léteznek, és nincs sem forgalmuk, sem személyzetük, sem pedig gyarapodásuk.

Ezért *szükségessé vált az adatállomány korrigálása*. Az adatállományból töröltük azokat a könyvtárakat, amelyek a vizsgált időszakban *nem működtek, szüneteltek, megszűntek*. A városi könyvtárak csoportjába azokat a könyvtárakat soroltuk, amelyek települései 2005-ben városok voltak, függetlenül attól, hogy mikor történt a várossá nyilvánítás. Ebben a csoportban szerepelnek a városi, megyei és a városkörnyéki könyvtárak is.

Az *egyéb könyvtári* kategóriában (felsőoktatási, szak- és munkahelyi könyvtárak) esetében nőtt legerőteljesebben az adatszolgáltatási kedv (öt év alatt 432-ről 725-re emelkedett az adatszolgáltatók száma), ezért ebben a kategóriában a *2001-es* évet tekintjük *bázisnak*, vagyis kihagytuk mindazon könyvtárak adatait, amelyek a későbbiekben léptek be az adatszolgáltatói körbe. Elemzésünk során a továbbiakban a korrigált adatokra támaszkodunk, hiszen ezek segítségével tudjuk megrajzolni a valós tendenciákat, az adatokból kiolvasható időközi változások hitelesebben tükrözik a valóságot.

ELEMZÉSEK

A könyvtárak alapterülete

A vizsgált időszakban a könyvtárak alapterületét tekintve lényeges változásokról a települési könyvtárak vonatkozásában nem számolhatunk be: a városokban található könyvtárak alapterülete valamelyest nőtt, a községekben és a fővárosban üzemelőké valamelyest csökkent (*2. táblázat*). A legdinamikusabb területnövekedést az egyéb nyilvános könyvtárak vonatkozásában figyelhetünk meg: öt év alatt több mint 17 százalékos az eltérés, ugyanakkor a nem nyilvános könyvtárak alapterülete ez idő alatt lényegében nem változott.

Könyvtárosok létszáma

A könyvtári munkakörben dolgozók *teljes munkaidőre* átszámított átlagát tekintve azt látjuk, hogy öt év alatt – dacára minden megszorító intézkedésnek – országos viszonylatban lényegében nem változott a létszám, sőt mintegy 2 százalékos növekedést is tapasztalhatunk (*3. táblázat*). A városok vonatkozásában most is szinte egyenletes létszámnövekedést látunk, amelyet a községi könyvtárak adatai még

túl is szárnyalnak. A könyvtárosi létszámot tekintve a települési könyvtárak közül egyértelműen a főváros kerül ki vesztesen: öt év alatt negyedével csökkent az alkalmazotti létszám: 508 főről 384-re! Hasonló kettősséget figyelhetünk meg az egyéb kategóriában is: a nyilvános könyvtárak munkatársi gárdája összességében mintegy öt százalékkal erősödött, igaz, ez a növekedés 2001. és 2002. között ugrásszerű volt, amelyet azután fokozatos csökkenés követett. Ezzel szemben a nem nyilvános könyvtárakban – bár némi hullámzást követhettünk nyomon – a két végpontot tekintve több mint tíz százalékos létszámleépítés történt.

Számítógépes ellátottság

Jelentős eredményjavulást könyvelhetünk el a könyvtárak számítógépes és internetes ellátottsága tekintetében – bár ezekről a területekről csak az utóbbi három évben kaptunk statisztikai adatokat (4–5. táblázat). A könyvtárlátogatók által is használható számítógépek száma három év alatt országos viszonylatban 40 százalékkal nőtt. Figyelemre méltó, hogy a számítógépes ellátottság növekedése a községi könyvtárakban jelentősen meghaladta az országos átlagot: a vizsgált időszakban majdnem duplájára, 90 százalékkal nőtt a számítógépek száma. A települési könyvtárak közül a fővárosi közkönyvtárakban találtuk a legkevesbé dinamikus fejlődést (19 százalék), sőt az elmúlt két év adatainak összehasonlításakor mintegy 13 százalékos visszaesést tapasztaltunk.

Hasonló trendet, ugyanakkor még erőteljesebb arányokat figyelhetünk meg az internetes hozzáférések tekintetében: a növekedés ezen a téren majdnem 80 százalékos volt három év alatt. Különösen figyelemre méltó a települési könyvtárakban tapasztalható fejlődés (70 százalék), ezen belül a községi könyvtárak ellátottságának több mint kétszeres (132 százalék) emelkedése. A települési könyvtárak között most is a fővárosi könyvtárak maradnak le leginkább (23 százalék), sőt ha csak az utóbbi két év adatait hasonlítjuk össze, akkor ebből a szempontból is mintegy négyszázalékos a visszaesés.

KÖNYVTÁRHASZNÁLATI SZOKÁSOK

Regisztrált olvasók

A regisztrált olvasók száma a községi könyvtárak kivételével minden könyvtártípusban nőtt az elmúlt öt évben (6. táblázat). Az átlagtól magasabb volt a növekedés a budapesti közkönyvtárakban (mintegy negyedével), valamint az „egyéb nyilvános könyvtárakban” (30 százalék körül). A budapesti olvasói létszám növekedése azért is figyelemre méltó, mert éppen ezekben az intézményekben volt a legerősebb könyvtárosi létszámcsökkenés.

Az olvasói aktivitás csökkenése leginkább a 14 éven aluliak körében figyelhető meg. A megyei és városi könyvtárakban a gyerekolvasók száma gyakorlatilag stagnált, a községi könyvtárakban mintegy tíz százalékkal, a budapesti könyv-

tárakban pedig több mint öt százalékkal csökkent. Ez utóbbi esetben azonban nemcsak a gyerekek, hanem általában a beíratkozott olvasók számának csökkenéséről is szó van.

Könyvtárhasználat

A könyvtárhasználati alkalmak számát vizsgálva az előzőekkel megegyező képet kapunk, vagyis amelyik kategóriában nőtt a regisztrált olvasók száma, ott a könyvtárhasználatok száma is növekedett, ahol viszont a beíratkozottak száma csökkent (a községi könyvtárakban és általában a gyermekolvasók körében), ott a könyvtárhasználatok száma is kevesebb lett (*7. táblázat*). A gyermekolvasók körében a városokban található könyvtárak esetében a könyvtárhasználatok száma gyorsabb ütemben nőtt, mint a beíratkozási kedv – vagyis nőtt a könyvtárhasználat intenzitása –, a községi könyvtárakban és Budapesten viszont a kevesebb beíratkozott gyermekolvasó még kisebb intenzitással használja a könyvtárakat, mint korábban.

A fenti adatok alapján ismét felül kell vizsgálnunk korábbi feltevésünket, miszerint egyre kevesebb olvasó látogatja a könyvtárakat, de egyre intenzívebben. A kirajzolódó kép alapján sokkal inkább az tetszik valószínűnek, hogy a könyvtárhasználók köre bővül – valószínűleg a felsőoktatásban és az egyéb képzésben résztvevők körének gyarapodása következtében –, ugyanakkor a könyvtárhasználati alkalmak száma csökken, legalábbis stagnál.

Tovább árnyalja a képet, ha nem pusztán a könyvtárhasználatok, hanem a kölcsönzési alkalmak számának alakulását nézzük (*8. táblázat*). A vizsgált időszakban a települési könyvtárakban – kivéve Budapestet – minden kategóriában fokozatosan csökkent azon alkalmak száma, amelynek során a lakosság kölcsönzési célból kereste fel a könyvtárat. Különösen jelentős volt a csökkenés a községi könyvtárakban (mintegy 15 százalékos), és a gyermekolvasók körében, beleértve a fővárosi gyermekeket is. Ugyanakkor az egyéb könyvtárakban 2002-ben és 2003-ban jelentősen megugrott a kölcsönzési kedv, és annak ellenére, hogy az utóbbi két évben némi csökkenés tapasztalható, az öt évvel korábbi állapotokhoz képest még mindig majdnem 10 százalékos javulás mutatható ki.

Ugyanakkor, ha a kölcsönzött dokumentumok számát is megnézzük (*9. táblázat*), egyre csökkenő mutatókkal találjuk magunkat szemben, kivéve az egyéb nyilvános könyvtárakat, amelyekben lényegében stagnálást tapasztalhatunk. Vagyis a lakosság összességében valamivel gyakrabban jár könyvtárba, mint öt évvel ezelőtt, lényegében ugyanannyiszor keresi fel a könyvtárat kölcsönzési céllal, mint korábban, de egy alkalommal lényegesen kevesebb dokumentumot kölcsönöz. A kölcsönzési kedv csökkenése különösen a községi és a budapesti közkönyvtárakban jelentős, ezen belül is a gyermekolvasók körében aggasztó. A budapesti gyermekolvasók esetében csaknem negyven százalékos volt a visszaesés ebben a tekintetben! Mindenképpen vizsgálni kellene ennek a jelenségnek a hátterét – különösen azért, mert ez a csökkenés várhatóan a többi könyvtártípusban is megjelenik.

Lényegében igazolódik az a feltevésünk, mely szerint a kölcsönzési kedv csökkenésével párhuzamosan jelentősen növekedett a helyben használat intenzitása (*10. táblázat*). A budapesti közkönyvtárakban öt év alatt csaknem duplájára növekedett a helyben használt dokumentumok száma, és ebben az esetben a gyermekolvasók

körében is 40 százalékos emelkedést tapasztalunk. A vesztesek most is a községi könyvtárak, mind az össznépszerűség, mind pedig a gyermekek esetében tíz százalék körüli a veszteség, és ugyancsak csökkent a helyben használat intenzitása az egyéb, nem nyilvános könyvtárak körében is (öt százalék). Vagyis azokban a könyvtárakban, amelyek megfelelő kínálattal és differenciált szolgáltatásokkal rendelkeznek (például a FSZEK, a megyei könyvtárak, az egyetemi könyvtárak és a nagy szakkönyvtárak), fokozatosan növekszik a helyben használat, mind az össznépszerűség, mind pedig a gyermekek körében; azokban a könyvtárakban viszont, ahol mindez nem tapasztalható (a községi és a nem nyilvános könyvtárakban), egyre romlik ez a tendencia.

Könyvtárközi kölcsönzés

Töretlenül sikeres a könyvtárközi kölcsönzés (11–12. táblázat). A más könyvtártól kapott dokumentumok esetében a települési könyvtárak mindegyike legalább duplájára növelte a teljesítményét (a budapesti könyvtárak körében ez az eredmény 280 százalékos!), az egyéb könyvtárak körében azonban ezek a szolgáltatások kevésbé terjedtek el, egyedül az egyéb nyilvános könyvtárak mutatnak visszaesést, a nem nyilvános könyvtárak esetében pedig valamelyes javulást figyelhetünk meg. Természetesen változik a helyzet, ha a küldött dokumentumok számának alakulását vesszük szemügyre: összességében ebben az esetben kétszeres a növekedés, ezen belül a budapesti települési könyvtárak körében négyszeres! Csökkenést egyedül a nem nyilvános könyvtárak esetében figyelhetünk meg, ugyanakkor a községi könyvtárak is több mint tízszázalékos növekedést produkáltak!

ÖSSZEFOGLALÁS

A vizsgált adatok alapján megállapíthatjuk, hogy 2001. és 2005. között a könyvtárhasználati szokások tekintetében a legnagyobb változás, hogy a korszerű könyvtári ellátást nyújtó nagyobb intézményekben (egyetemi könyvtárak, országos szakkönyvtárak, megyei könyvtárak, FSZEK) nőtt a regisztrált olvasók, a könyvtárhasználatok, valamint a helyben használt dokumentumok száma, ugyanakkor stagnált vagy csökkent a kölcsönzési alkalmak és a kölcsönzött dokumentumok száma. Viszont a községi könyvtárakban, a nem nyilvános könyvtárakban, valamint a gyermekolvasók körében ezzel lényegében ellentétes tendenciákat figyelhetünk meg: a beiratkozott olvasók és a könyvtárhasználatok száma stagnált vagy valamelyest csökkent, az országos átlagnál jobban apadt a kölcsönzési alkalmak és a kölcsönzött dokumentumok száma. Vagyis az adatokból az olvasható ki, hogy a korszerűen felszerelt és működtetett intézmények egyre jobban vonzzák az olvasókat, egyre differenciáltabb szolgáltatásokat kínálnak, míg a községi könyvtárak és a nem nyilvános könyvtárak alig tudják megtartani korábbi olvasóikat.

* * *

Önálló könyvtárak száma

	Eredeti adatok					
	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	282	281	284	303	318	112,77
Községi könyvtárak	2296	2566	2563	2522	2512	109,41
Budapesti könyvtárak	6	6	6	6	6	100,00
Települési könyvtárak összesen	2584	2853	2853	2831	2836	109,75
Egyéb nyilvános könyvtárak	125	149	161	162	162	129,60
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	309	483	601	591	563	182,20
Egyéb könyvtárak összesen	434	632	762	753	725	167,05
Mindösszesen	3024	3485	3615	3584	3561	117,76

	Korrigált adatok					
	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	290	276	280	298	312	107,59
Községi könyvtárak	2296	2295	2254	2246	2252	98,08
Budapesti könyvtárak	6	6	6	6	5	83,33
Települési könyvtárak összesen	2592	2577	2540	2550	2569	99,11
Egyéb nyilvános könyvtárak	121	155	134	137	135	111,57
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	288	275	293	292	282	97,92
Egyéb könyvtárak összesen	409	430	427	429	417	101,96
Mindösszesen	3001	3007	2967	2979	2986	99,50

A könyvtárak alapterülete (m²)

	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	218 292	221 375	223 448	226 978	230 663	105,67
Községi könyvtárak	147 938	149 419	149 034	148 920	147 398	99,63
Budapesti könyvtárak	42 456	42 537	41 920	41 530	41 716	98,26
Települési könyvtárak összesen	408 686	413 331	414 402	417 428	419 777	102,71
Egyéb nyilvános könyvtárak	181 276	202 001	198 588	205 586	212 598	117,28
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	62 762	58 447	63 091	63 613	63 703	101,50
Egyéb könyvtárak összesen	244 038	260 448	261 679	269 199	276 301	113,22
Mindösszesen	652 724	673 779	676 081	686 627	696 078	106,64

Könyvtári munkakörben dolgozók száma (TMI)

	2001	2002	2003	2004	2005	2001–2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	2367,45	2510,30	2507,95	2537,77	2536,35	107,13
Községi könyvtárak	857,62	866,19	875,88	888,64	929,15	108,34
Budapesti könyvtárak	508,00	472,30	421,22	398,50	383,50	75,49
Települési könyvtárak összesen	3733,07	3848,79	3805,05	3824,91	3849,00	103,11
Egyéb nyilvános könyvtárak	2052,98	2253,09	2200,39	2157,22	2160,29	105,23
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	630,49	541,65	632,85	590,11	564,16	89,48
Egyéb könyvtárak összesen	2683,47	2794,74	2833,24	2747,33	2724,45	101,53
Mindösszesen	6416,54	6643,53	6638,29	6572,24	6573,45	102,45

A használók számára fenntartott számítógépek száma

	2003	2004	2005	2003–2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	2058	2 486	2 665	129,49
Községi könyvtárak	1850	3 016	3 503	189,35
Budapesti könyvtárak	387	525	459	118,60
Települési könyvtárak összesen	4297	6 027	6 627	154,22
Egyéb nyilvános könyvtárak	2138	2 297	2 655	124,18
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	1494	1 718	1 840	123,16
Egyéb könyvtárak összesen	3632	4 015	4 495	123,76
Mindösszesen	7929	10 042	11 122	140,27

A használók számára fenntartott internet-hozzáférések száma

	2003	2004	2005	2003–2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	1663	2124	2308	138,79
Községi könyvtárak	1236	2178	2873	232,44
Budapesti könyvtárak	304	390	374	123,03
Települési könyvtárak összesen	3205	4692	5555	173,32
Egyéb nyilvános könyvtárak	1723	1983	2567	148,98
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	1313	1582	1689	128,64
Egyéb könyvtárak összesen	3036	3565	4256	140,18
Mindösszesen	4518	6675	8122	179,77

Regisztrált olvasók száma

	Összesen					
	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	786 012	819 916	837 133	826 030	828 710	105,43
Községi könyvtárak	410 128	410 318	431 906	406 313	382 096	93,17
Budapesti könyvtárak	189 545	192 688	213 737	215 903	238 253	125,70
Települési könyvtárak összesen	1 385 685	1 422 922	1 482 776	1 448 246	1 449 059	104,57
Egyéb nyilvános könyvtárak	420 898	438 504	424 660	463 845	542 310	128,85
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	148 781	146 129	178 338	158 254	149 491	100,48
Egyéb könyvtárak összesen	569 679	584 633	602 998	622 099	691 801	121,44
Mindösszesen	1 955 364	2 007 555	2 085 774	2 070 345	2 140 860	109,49

Az összes regisztrált olvasóból
a 14 éven aluliak száma

	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	239 760	252 132	247 785	245 724	244 512	101,98
Községi könyvtárak	201 358	202 674	216 100	196 937	181 874	90,32
Budapesti könyvtárak	45 773	43 056	44 489	41 900	43 116	94,20
Települési könyvtárak összesen	486 891	497 862	508 374	484 561	469 502	96,43

Könyvtárhasználatok száma

	Összesen					
	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	10 916 120	11 595 023	11 815 917	11 518 736	11 363 210	104,10
Községi könyvtárak	4 196 607	4 271 122	4 263 583	3 992 734	3 970 614	94,61
Budapesti könyvtárak	2 847 545	3 433 156	3 234 602	3 165 954	3 047 627	107,03
Települési könyvtárak összesen	17 960 272	19 299 301	19 314 102	18 677 424	18 381 451	102,35
Egyéb nyilvános könyvtárak	7 082 517	10 434 113	6 556 642	6 745 215	7 302 484	103,11
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	1 600 265	1 489 812	2 006 741	1 796 351	1 657 996	103,61
Egyéb könyvtárak összesen	8 682 782	11 923 925	8 563 383	8 541 566	8 960 480	103,20
Mindösszesen	26 643 054	31 223 226	27 877 485	27 218 990	27 341 931	102,62

**Az összes könyvtárhasználatból
a 14 éven aluliak száma**

	2001	2002	2003	2004	2005	2001–2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	3 080 600	3 308 033	3 226 923	3 132 148	3 213 716	104,32
Községi könyvtárak	2 515 012	2 635 332	2 638 888	2 450 886	2 447 632	97,32
Budapesti könyvtárak	607 547	620 861	526 905	497 243	531 143	87,42
Települési könyvtárak összesen	6 203 159	6 564 226	6 392 716	6 080 277	6 192 491	99,83

8. táblázat

Kölcsönzési alkalmak száma

	Összesen					2001–2005 (%)
	2001	2002	2003	2004	2005	
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	5 919 499	5 966 443	5 737 506	5 862 255	5 776 664	97,59
Községi könyvtárak	2 924 615	2 952 712	2 901 530	2 650 385	2 512 235	85,90
Budapesti könyvtárak	1 680 552	1 737 624	1 744 788	1 777 794	1 749 799	104,12
Települési könyvtárak összesen	10 524 666	10 656 779	10 383 824	10 290 434	10 038 698	95,38
Egyéb nyilvános könyv- tárak	2 297 904	2 662 614	2 816 854	2 363 046	2 531 965	110,19
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	649 521	699 785	868 274	769 727	700 833	107,90
Egyéb könyvtárak összesen	2 947 425	3 362 399	3 685 128	3 132 773	3 232 798	109,68
Mindösszesen	13 472 091	14 019 178	14 068 952	13 423 207	13 271 496	98,51

**Az összes kölcsönzési alkalmakból
a 14 éven aluliak száma**

	2001	2002	2003	2004	2005	2001–2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	1 697 221	1 721 900	1 635 103	1 619 300	1 615 091	95,16
Községi könyvtárak	1 751 071	1 765 753	1 730 554	1 571 837	1 501 547	85,75
Budapesti könyvtárak	351 636	322 417	316 908	305 589	295 174	83,94
Települési könyvtárak összesen	3 799 928	3 810 070	3 682 565	3 496 726	3 411 812	89,79

Kölcsönzött dokumentumok száma

	Összesen					2001-2005 (%)
	2001	2002	2003	2004	2005	
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	19 190 117	19 185 970	18 966 080	19 003 258	18 956 943	98,78
Községi könyvtárak	8 724 374	8 544 435	8 155 850	7 303 542	6 740 204	77,26
Budapesti könyvtárak	6 420 331	6 597 066	6 357 400	5 707 459	4 962 610	77,30
Települési könyvtárak összesen	34 334 822	34 327 471	33 479 330	32 014 259	30 659 757	89,30
Egyéb nyilvános könyvtárak	5 213 700	6 182 743	5 306 919	5 115 039	5 331 872	102,27
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	2 035 708	2 032 968	2 173 564	1 657 161	1 663 334	81,71
Egyéb könyvtárak összesen	7 249 408	8 215 711	7 480 483	6 772 200	6 995 206	96,49
Mindösszesen	41 584 230	42 543 182	40 959 813	38 786 459	37 654 963	90,55

Az összesenből 14 éven aluliak száma

	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	4 579 181	4 763 796	4 538 088	4 378 592	4 374 974	95,54
Községi könyvtárak	4 189 160	4 412 798	4 128 602	3 658 057	3 384 390	80,79
Budapesti könyvtárak	1 190 634	1 145 383	1 040 980	898 086	732 786	61,55
Települési könyvtárak összesen	10 204 740	10 321 977	9 707 670	8 934 735	8 492 150	83,22

Helyben használt dokumentumok száma

	Összesen					2001-2005 (%)
	2001	2002	2003	2004	2005	
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	11 720 544	10 295 181	11 374 068	12 082 099	12 099 088	103,23
Községi könyvtárak	1 856 570	1 962 276	2 042 082	1 836 585	1 703 413	91,75
Budapesti könyvtárak	1 376 190	2 984 008	3 069 581	2 582 027	2 653 721	192,83
Települési könyvtárak összesen	14 953 304	15 241 465	16 485 731	16 500 711	16 456 222	110,05
Egyéb nyilvános könyvtárak	9 223 215	10 240 419	9 513 159	9 596 149	9 694 872	105,11
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	2 549 130	2 282 852	2 870 734	2 659 325	2 421 419	94,99
Egyéb könyvtárak összesen	11 772 345	12 523 271	12 383 893	12 255 474	12 116 291	102,92
Mindösszesen	26 725 649	27 764 736	28 869 624	28 756 185	28 572 513	106,91

Az összesenből 14 éven aluliak száma

	2001	2002	2003	2004	2005	2001–2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	1 873 320	2 252 339	2 138 534	2 400 359	2 430 627	129,75
Községi könyvtárak	1 189 160	1 214 936	1 286 994	1 140 647	1 078 357	90,68
Budapesti könyvtárak	330 794	482 219	502 536	465 843	464 309	140,36
Települési könyvtárak összesen	3 393 274	3 949 494	3 928 064	4 006 849	3 973 293	117,09

11. táblázat

Kapott könyvtárközi dokumentumok száma

	2001	2002	2003	2004	2005	2001–2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	22 286	27 084	34 742	44 370	49 070	220,18
Községi könyvtárak	10 830	12 423	16 238	19 161	22 282	205,74
Budapesti könyvtárak	218	296	698	752	608	278,90
Települési könyvtárak összesen	33 334	39 803	51 678	64 283	71 960	215,88
Egyéb nyilvános könyvtárak	22 159	24 142	19 717	21 534	18 781	84,76
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	5 140	3 847	5 728	5 497	5 876	114,32
Egyéb könyvtárak összesen	27 299	27 989	25 445	27 031	24 657	90,32
Mindösszesen	60 633	67 792	77 123	91 314	96 617	159,35

12. táblázat

Adott könyvtárközi dokumentumok száma

	2001	2002	2003	2004	2005	2001–2005 (%)
Megyei, városi és városrészi könyvtárak	18 641	22 916	27 467	36 143	40 496	217,24
Községi könyvtárak	844	681	811	759	941	111,49
Budapesti könyvtárak	828	2 572	3 792	3 212	3 418	412,80
Települési könyvtárak összesen	20 313	26 169	32 070	40 114	44 855	220,82
Egyéb nyilvános könyvtárak	26 654	38 005	51 177	56 100	58 834	220,73
Egyéb nem nyilvános könyvtárak	4 487	4 681	4 545	3 947	3 944	87,90
Egyéb könyvtárak összesen	31 141	42 686	55 722	60 047	62 778	201,59
Mindösszesen	51 454	68 855	87 792	100 161	107 633	209,18

Ami a XX. századból itt maradt*

Nagy szerencséje van annak, aki az utolsók között szerepel egy konferencián. Kihúzhat az eredeti szövegből olyan részeket, amelyeket mások szebben és jobban kifejtettek, és beleszóhat friss reflexiókat. Az is nagyon jó, ha az ember a fél évvel korábbi bejelentkezésnél egy semmitmondó címet jelöl meg. „Ami a XX. századból itt maradt”.

Ezt a címet azért adtam a bejelentkezésnél, mert fogalmam sem volt még, hogy miről fogok beszélni, de azt szentül elhatároztam, hogy semmi XXI. századi hév, meg számítógép-láz nem fog elfogni, hanem hagyományos leszek, mint nagyanyám pogácsareceptje, nem fogok adatbázisokról, internetről meg effélékről beszélni, és nem mondom, hogy „nem úgy van az, mint vót régen.”

Sőt, ez a cím azért sem pontos, mert én nem „ami”-ről, hanem „aki”-ről szeretnék beszélni.

Miután 45 éve vagyok kisebb megszakításokkal pultmelléki, gyakorló közönyvtáros, a könyvtári olvasás *személyeiről* szeretnék szólni néhány szót, a könyvtárosról és a könyvtárba járó olvasó emberről.

Mindannyian a XX. századból maradtunk itt. Könyvtárosok teljes létszámban, olvasóink, az óvodásokat leszámítva, úgyszintén. Tovább szűkítve és czáltal jellemezve az időhatárokat, a XX. század második feléből származunk.

A könyvtárosok idősebbje még látta Lenint. Barna volt és három és fél folyó méter, ott volt minden könyvtárban. A mára kölcsönzőhellyé degradált kicsi helyen éppen úgy, mint a legnagyobbakban. Dolgunk ugyan nem sok volt vele, de ott volt, mert ott *kell*ett lennie, mint ahogy ott volt minden propaganda célú, oktató, nevelő, szépítő, másító mű. Mert propagálni, oktatni, nevelni, szépíteni és másítani akartunk. Emlékeznek? Ez volt az a korszak, amikor átvitűik az olvasót a túllodlra, akkor is, ha nem akart átmenni. Először ideológiai, majd esztétikai indítatásból. Azt akartuk, hogy szeresse a dolgozó népet, a Szovjetuniót, hogy legyen antiklerikális, később meg azt, hogy hathatós segítségünkkel mihamarabb jusson el Berkesitől Thomas Mannig, ha akar, ha sem. És ha kileng az inga az egyik irányba, ki fog lengeni a másik irányba is. Ennek a korszaknak ellentételeként később igencsak elengedtük látogatóink kezét. El voltunk foglalva a rendszer-változással, a ránk szakadó szabadsággal, a korlátlan pénzköltés hirtelen megszűnésével. Mert ha szegények is voltunk, könyvre szinte korlátlanul költhettünk

* A 2006. augusztusában megrendezett 21. Olvasás Világkongresszuson elhangzott előadás szerkesztett változata.

könyvtárosként csakúgy, mint magánemberként. Emlékeznek a megannyi kis OSZK-ra? A felesleges könyvek garmadája? Amelyeket később mindközönségesen SNK-nak – „senkinek nem kell könyv”-nek neveztünk? Az „egy példány nem példány” szlogenre? Ma, amikor valóban csak egy példányra telik, tudjuk, hogy valóban nem az.

Manapság már nem propagálunk, nincs a raktárainkba, a munkaterveinkbe, a beszámolóinkba, a napi életünkbe beleprésselve, nyomva, kényszerítve az ideológia. És emlékeznek a minősítésekre? Mi még ideológiailag fejlettek vagy fejletlenek, kozmopoliták vagy nacionalisták, arisztokratikusak vagy kispolgári csökevények voltunk, attól függően, hogy milyen szavakat talált ránk főnökünk, egy-egy megnyilvánulásunkat hallgatva. Ma mindenki aszerint értékeli, hogy megfelel-e a minőségbiztosításnak: elég gyorsan, elég sok, elég racionális, elég gazdaságos cselekedet hajt-e végre egy időegység alatt.

De akármilyen is történik, a világ a feje tetejére állhat körülöttünk, egy kis rutinvizsgálat azonnal kimutatná a vérünkben lévő jobbító szándékot. És ez nagyon XX. századi.

Vannak, akik a XX. századot 1989-ig számolják, ezzel is meghosszabbítva a XXI-et. Lehet. Ez a másfél évtized alaposan felforgatta körülöttünk a világot. Most nemcsak a rendszerváltozásról beszélek, hanem a számítástechnikáról, az oktatás liberalizációjáról és az örökös átalakításokról, no meg arról a posztmodern állapotról, ami az információ–ismeret–tudás helycserés támadását előidézte.

A XX. század embere még kérdezett a könyvtárban. „Tessék mondani” – kezdte, és feltett egy kérdést. Ha egyetemi tanár volt, akkor könnyűt, ha harmadikos általános iskolás, akkor nehezet. Az előbbi már csak azt kérdezte meg, amit csak mi, könyvtárosok tudhatunk, az utóbbi pedig azt, amit mi se. Némelyik kérdésről úgy tűnt, hogy a tanítók kifejezetten a könyvtárosok tesztelésére találták ki.

Akkor még kisebb sor állt a könyvtáros előtt, és égtek a telefonvonalak, különösen estelente, táskabepakolás idején, amikor kiderült, hogy van még egy kis bökkendő, ki kell találni, hogy kitől származik az „aki másnak vermet ás, maga esik bele” című mondás. Akkor még nem született OKTV-dolgozat, szakdolgozat, disszertáció, de újságcikk, komoly publikáció hathatós könyvtárosi segítség, konzultáció nélkül. Akkor még kellett a könyvtáros, kellett a segédkönyveink, kellett az intuíciónk. Megváltozott a világ. Nagyon megváltozott. Itt van az internet, az ősi füstjelek kései utóda, mindenki, mindenhol elérhető, demokratikus, mint a veszedelem, és lehet, hogy kivált bennünket.

Tévedés ne essék, én életem nagy élményének tartom, hogy pályám végén még sikerült elkapnom az egér farkát, és részese lehetek ennek a virtuális csodának. De amíg a könyv tiszteletet váltott ki, a háló döbbenetet. A könyvtár, ha szellősen, logikusan rendezik el állományát, az otthonosság érzetét kelti, a világháló az elveszethez vezet. Felfoghatatlan, ami velünk történt. Mindenki, könyvtárossal, diákkal, tanárral, földi halandóval. De úgy érzem, hogy mi, könyvtárosok, ha nagyon picit is, lépéselőnyben vagyunk. Pusztán azért, mert tudunk kérdezni. Megtanultunk az olvasóktól. Annyi rosszul feltett kérdést fejtettünk meg, oly sok úton indultunk el a válaszokat megkeresni, annyi szinonima és asszociáció jutott eszünkbe, miközben meg akartuk felelni a kérdést, és meg akartunk felelni a kérdezőnek, hogy talán jobban tudunk kérdezni, mint egy átlagos földi halandó. S ezáltal segíteni tudjuk az adekvát válasz elérését internetről, adatbázisból, gépi katalógusból. Mielőtt még az

összes könyvtárost lecserélik laptopra, be kell bizonyítanunk, hogy van létjogosultságunk ebben a szép új világban is.

Mert ki is ez a múlt századból itt maradt kövület? Ki a könyvtáros? Az intézményt irányító, a külvilággal kapcsolatot tartó, pénzt és elismerést szerző menedzser? (Ez esetben 90 százalékban férfi). Az, aki kutatók, tudósok számára szervez könyvtárat? Aki a nemzeti kincset őrzi és feltárja? Aki digitalizálja az irodalom legjavát, és az eredményt rögzíti és feltárja? Aki szerzeményez, feldolgoz, analitikus munkát végez, adatbázist épít, aki a betérő olvasót tágra nyílt, érdeklődő, hívogató szemmel várja, és elvezeti éppen ahhoz a polchoz, ahol a számára legfontosabb dokumentum van? Aki szájmozgásról le tudja olvasni az elmotyogott kérdést, és egy buldog szívósságával keresi meg a választ, akkor is, ha az olvasót már régen másvalami foglalkoztatja? Aki segít hivatkozási indexet összeállítani egy nagydoktorit író tudósnak, de szívesen keresi meg egy kilencbetűs kvarckristály nevét a könyvtári újságok keresztretjévényét fejtő, bentlakó olvasónak? Vagy az, aki a köszvényre diétás könyvet ajánl, vagy aki estig benntartja a gyereket a könyvtárban, ha elfelejtenek érte menni, és hazakísérve még egy túrórudit is vesz neki. Vagy az, aki leül sakkozni egy ideiglenesen szabadlábon lévő garázdával, hogy megtudjon róla valamit. Az, aki c-vitamint hoz a hajléktalan látogatónak vagy az, aki megnyugtatja a pszichés zavarral küszködő olvasót? Esetleg az a könyvtáros, aki rendezvényeket szervez, kiállítást rendez, klubot alapít?

Ugye, ez mind-mind könyvtáros? Minősített esetben egyetlen személyben sűrűsödik az összes.

Hát, nem egy posztmodern figura, lássuk be.

De nézzük meg egy kicsit az olvasót is közelebből. A saját könyvtáramról beszélek, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjáról, ahova naponta négy-öt ezer látogató lép be. Aki véletlenül nem ismerné ezt a 2001 óta működő csoda-intézményt, annak elmondom, hogy hat szinten működünk, elvileg mindenki megtalálhatja nálunk a helyét. Az egész napját ott töltő magányos öregtől, a barlanglakótól, munkanélkülitől kezdve a gyerekektől, a kikapcsolódni akarótól, a kutatóig, a csak filmet, popzenét keresőtől, a verselemzést készítőig, a csupán a helyet kihasználó magánórát-adótól, és annak tanítványától a randevúzóig, mindenki otthon lehet.

Látogatóink zöme fiatal. Kis túlzással szólva egyetemi könyvtárként működő városi könyvtár vagyunk.

Hogy mondja József Attila? „Ehess, ihass, ölelhess, alhass, a mindenséggel mérd magad!” S hogy gondolja a mi ifjú látogatónk? Hogy ez az a hely, ahol ehett, ihat, ölelhet, alhat. – „A mindenségit!” Ezt már én teszem hozzá, amikor szépen megkérem, hogy a kólás üveget vegye le a csudásan felújított asztalokról, csakúgy, mint az almát és az uzsit, hogy a lábát, a mezítelent, vegye le a fotelról, amikor gyöngéden felrázom, mert horkol, és amikor egy tőlem három méterre csókolózó párról azt hiszem, hogy levegő híján már nem is élnek, oly régen állnak előttem mozdulatlanul, egymásba feledkezve. De ugyanők, megrázva magukat, igazi könyvtárhasználóvá válnak. Többfélévé. Egy kisebb, de sajnós, létező csoportot és több, nagyobb, hál’ istennek létező csoportot alkotva. Ez előbbi azokból áll, akik ellopják azt a folyóirat számot, amelyet majd az egész évfolyam keresni fog, közülük kerül ki, aki a Humme esszéi közül a *Jó ízlésről* szóló fejezetet zsilettel kivágja, aki egy

egész tételsorra valót tép ki az *Enciklopédia Britannica*ból, aki kioperálja a mágnes-csíkot a könyvből, mert magánkönyvtárat gyarapít.

Egy másik csoport tagja nem tud a könyvtárban megmaradni, mert nincs ideje, dolgozik, gyereket nevel, vagy egyszerűen csak otthontanuló típus, vagy nem tud megülni egy helyben. Van ilyen, ő az, aki fénymásol, és ebben időnként többdiplomás, nyelveket beszélő, tudományos fokozattal is rendelkező könyvtárosok állnak szolgálatára. Fénymásolt oldalak tízezrei távoznak a könyvtárból naponta. Mire hazaér a gazdájuk, azt sem tudja, hogy miből másolt, volt-e abban a könyvben még más fejezet, mi függött össze mivel; csak azt tudja, hogy valamit tett a vizsgája érdekében, és ezzel a legnagyobb kő le is esett a szívéről.

A kedvenc csoportomba tartozó diák bejön, köszön, keres, olvas, jegyzetel, nyújtózkodik, kávézik, újra olvas, újra jegyzetel, kocsira rakja a könyvet, köszön és hazamegy. Közben persze, csoportba tartozástól függetlenül valamennyien nevetgélnek, beszélgetnek, mobiloznak, veszekednek, felszabadultan felkacagnak (csak úgy reng belé az ablak), egyszóval úgy viselkednek, amint Balogh András ifjú kollégám fogalmazta, ahogy egy biblioplázában illik.

Itt álljunk meg egy percre! Mit is tanulnak ezek a gyerekek? Milyen szakokra járnak? Mi lesz belőlük, ha nagyok lesznek? Hozzánk jár az éppen képzésben részesülő ezer szociológushallgató, a művelődésszervezők, a kommunikáció szakosok, a média szakosok, a számos jogi kar hallgatója, a norvég-albán szakos, a tibetológus, a régész és pedagógusjelöltek minden mennyiségben. Az egyik oldalon bejön a pedagógusjelölt, a másikon az *Expresst*, az *Oktatási Közlönyt* és a *Köznevelést* kereső állástalan pedagógus. Ide járnak a jövő szociális munkásai, szociálpolitikusai, közigazgatói. Vajon hányuknak lesz állása, biztos munkája? Tudják-e, hogy diplomájuk nagyrészt biankó diploma, szerencsés esetben hasznát veszik egy ilyen-olyan ún. asszisztensi állásban, ahogy manapság nevezik a titkárnőket, szervezőket. Távol álljon tőlem, hogy megítéljem, akár a hallgatókat, akár az egyetemi képzés színvonalát, de azért itt magunk között bevallhatjuk, hogy néha bizony az az érzésünk, mintha, esetleg nem lenne elég alapos, néha, mintha a felületesség ütné fel a fejét. Ugyanakkor ezek a gyerekek már káprázatosan ismerik a számítógép minden csínját-bínját, bár néha elfelejtik leszedni az internetes fejléceket a beadott dolgozatról. És nem utolsó sorban nyelveket beszélnek, magabiztosan mozognak a világban. Öntudatosabbak és önérvényesítőbbek, mint az előttük járó valahány generáció. Ma még üdék, nagyon szépek, lengék és hetykék, de vajon mi lesz velük, belőlük öt-tíz év múlva? Vajon adnak ezek az iskolák, felsőfokú tanfolyamok annyi muníciót, amivel lesz erejük váltani, újrakezdeni, a rájuk szakadó szabadidőt kitölteni?

Aki könyvtári témáról akar beszélni, írni, azt hiszem, kivétel nélkül kacérkodik azzal, hogy megszólalása címe ez legyen: „Gondolatok a könyvtárban”. Olyan kézenfekvő lenne. Nem? Én is elővettem a költeményt, és nagyon mellbevágott egy strófája. Nem a „Ment-e a könyvek által a világ elébb”, és még csak nem is az „Országok rongya, könyvtár a neved”, hanem a következő:

*„Hogy míg nyomorra milliók születnek,
néhány ezernek jutna üdv a földön,
Ha istenésszel, angyal érzelemmel
Használni tudnák éltök napjait”*

Miről is beszélünk itt harmadik napja? Arról, hogy a szellemi javak, akiknél vannak, annál felhalmozódnak, akinek van, annak adatik, és arról, hogy aki szegény, az a legszegényebb. Kolleginánk, Péterfi Rita dolgozatának lényege, hogy a bourdieu-i szellemi tőke együtt van a lakosság kb. tíz százalékánál, a *néhány ezernél*, és még nekik is szükségük van *istenészre meg angyalérzelemre* ahhoz, hogy *használni tudják éltők napjait*. De mi van a milliókkal? Kik azok, akik nyomorra születtek? Csak XIX. századi gondolat ez? Nem XXI. századi is?

Beszélünk itt három napja romákról, kistérségeikről, szegényekről, kulturális háttér nélküliekről, egyre kevesebbet olvasókról és egyre többet tévénézőkről. Beszéltünk az érzelmszegény szülők gyerekeiről, a mesélni, énekelni, rajzolni, sőt beszélgetni nem tudó, vagy nincs kedve anyáról, apáról. De nem beszéltünk arról a jövőről, amelyben számos ok miatt nem lesz mindenkinek negyven éven keresztül, napi nyolc órában munkája. Lehet, hogy a többségnek. A számítógép nemcsak az olvasástól, a hagyományos örömszerzésektől von el, hanem sokak konkrét munkáját is elveszi, azáltal, hogy elvégzi azt. A helyhez nem kötött fizikai szakmunka Ázsiába költözik, iparágak szűnnek, szűntek meg, kitolódik a nyugdíjkorhatár, és még sorolhatnák azt a számos okot, amitől a mai gyerekek felnőtt korukban hosszabb-rövidebb ideig nem fogják megtalálni a helyüket az ún. társadalmi munkamegosztásban. Most nem arról beszélek, hogy miből fognak a jövő munkáltanjai megélni, mert erre a társadalomnak valamilyen módon világszerte választ kell adnia, hanem arra gondolok, hogy mivel tudják *használni éltők napjait*, mi ad értelmet a felszabaduló időnek? Mit csinálnak majd naphosszat? Honnan lesz *istenész és angyal érzelem*?

Szerintem a könyvtáraknak itt is lehet szerepe, ebbe is van beleszólása. Jóllehet, nem a megszokott módon, helybe várva azokat, akik a könyvekért, olvasnivalóért betérnek, hanem helyet adva a lépésről-lépésre tanító, mintát adó foglalkozásoknak, a tudatos felkészítésnek. Valami már megindult: könyvtárunk, a FSZEK 61 egységéről szóló 128 oldalas éves jelentéséből 100 oldal a könyvtári foglalkozások felsorolása. Tudnunk kell, hogy ez nemcsak a jelennek szól, hanem a jövőre készít, mégpedig tudatosan. A könyvtáraknak mostantól ennek a valóságos kihívásnak is meg kell felelniük. Mindegy, hogy milyen eszközökkel, könyvvel, filmmel, zenével, internettel, foglalkozásokkal, kézművességgel, rajzzal, festéssel, közösségépítéssel, kirándulással, madarak, virágok megfigyelésével, síppal, dobbal, nádihegedűvel, de minden eszközzel azon kellene dolgozni, hogy a jövő nemzedékek használni tudják éltők napjait és erre a gyerekeiket is meg tudják tanítani. Hogy ne romboljanak, önpusztítsanak, keseredjenek és kilátástalanodjanak, hanem értelmesen tudják élni az életet. A kisgyerek mindenre megtanítható, még arra is, hogy szépen és jól foglalja el magát, és ezt a tudását a felnőtté válásba is magával vigye. Utópia? Lehet, de olyan jó lenne hinni, hogy a könyvtárosok, óvónők és óvóbácsik, tanítók és tanárok, papok, művészek és szociális munkások mondhatnák együtt:

Köszönjük élet áldomásodat, ez jó mulatság, férfi-(női) munka volt!

Kecskeméten januárban

A cím kicsit csalóka, hiszen el kell, hogy áruljam, Budapesten beszélgettem Ramháb Máriával, a Katona József Megyei Könyvtár igazgatójával. Nem véletlen, hogy nem Kecskeméten találkoztunk, hiszen Máriának nagyon sűrű a programja, ezért így volt a legegyszerűbb megszervezni a találkozónkat.

Természetesen a megyei könyvtárat jól ismerem, ahogy megannyi könyvtáros az országban. Az utóbbi években rengetegen jöttek ide tanulmányútra, tavaly pedig már másodszor szervezete meg Kecskemét a vándorgyűlést. A bemutatás éppen ezért nem könnyű. Tudok-e írni róla úgy, mintha először látnám? Teljes képet tudok-e adni arról, amit már nagyon sokan jól ismernek? Befolyásol-e a könyvtár híre, a róla kialakult kép az interjú elkészítésében? E kérdések kavarták a fejemben a találkozást megelőzően.

Aztán belenéztem a könyvtár honlapjába és máris találtam újdonságot, amiről talán az elmúlt években kevesebbet lehetett hallani. Ez pedig a könyvtár története, múltja. A könyvtár alapítása egy 1894-es állami határozathoz fűződik, ebben megbízzák az Országos Múzeumi és Könyvtári Bizottságot a vidék felé irányuló könyvtár- és múzeumszervezési feladattal. Kecskemét th. Város Tanácsa Kada Elek polgármester javaslatára élt a könyvtáralapítással járó magas állami támogatás lehetőségével, és 1897-ben határozatot hozott nyilvános könyvtár létesítéséről, amely még szervezetileg nem különült el a múzeumtól és a levéltártól, ahogy ez a többi megyei könyvtár esetében is történt. Elhelyezése is ideiglenes volt a Városháza második emeletén lévő nagyteremben.

1899-ben a tanács rendeletben határozta meg a könyvtár fenntartására és gyarapítására szolgáló javadalom összegét, amelynek fedezetére évi rendszeres államsegélyt kapott. Ettől az időponttól kezdve tervszerű és fokozatos állománygyarapítás kezdődött, amelynek szabályait az időközben alapított könyvtári bizottság határozta meg. A gyarapodás következtében egyre nagyobb lett a könyvtár helyigénye, az ideiglenes elhelyezés miatt megoldatlan volt a nyilvánossá tétel is. 1911-ben Szilády Károlyt nevezték ki a könyvtár és múzeum igazgatójává. Szilády a könyvtárat nem tartotta alkalmasnak közművelődési feladatok ellátására, így tudományos szakkönyvtárként kezelte. A könyvtár tulajdonába került nagy értékű hagyatékok – mint például Pesty Frigyes történettudós és íróé gy a halasi református lelkész, irodalomtörténész

Szilády Ároné – valóban a tudományos arculatot erősítették. A nagy értékű, történetiségük és könyvművészeti szépségük miatt is ritka könyvekre 1930-ban még csak korlátozott könyvtári nyilvánosságot engedélyeztek, helyben használatra is alig volt lehetőség.

Szilády Károly halála után, 1934-ben Garzó József, majd 1937-ben Szabó Ambrus lett a könyvtár vezetője. Ő készítette el ebben az évben a könyvek leltározását, ennek eredménye 21 222 mű 39 000 kötetben volt.

Az 1940-es évek háborús pusztítása pótolhatatlan veszteséget okozott a könyvtár állományában: elégett a Régi Magyar Nyomtatványok és a Régi Magyar Könyvtár ritka becsű, az egész magyar kultúra egyetemese értékű alkotásai közé sorolt dokumentumok szinte teljes egésze. A könyvtár történetében 1952. október 26-a az újabb fontos dátum, amikor minisztertanácsi határozat rendelkezett a megyei könyvtár megszervezéséről, a kecskeméti Városi Könyvtár jogutódjaként, annak állományára épülve. 1955. április 29-én a könyvtár felvette Katona József nevét.

Az 1970-es évek a szakmai munka minőségi változását hozták el. Katalógusrendszere, gyűjteményszervezése, bibliográfai munkája Lisztes László igazgató (1972–1986) nevéhez kapcsolódva országosan elismert lett. Az 1980-as évek második felében elkezdődött az önálló könyvtár épületének tervezése.

Az új könyvtár szakmai programjának kidolgozása, a könyvtár építésének szakmai felügyelete már Ramháb Mária nevéhez kötődik, aki 1991 óta a könyvtár igazgatója.

1996. augusztus 16-án megtörtént az új épület átadása.*

Nos, idáig tart a könyvtár történetének bemutatása az intézmény honlapján. Innen kezdjük a beszélgetést Ramháb Máriával.

– *Hogyan is folytatódik ez a történet?*

– Már elkészült a kronológia napjainkig. Az internetes oldalon egy rövid történet olvasható 1996-ig, de létezik egy hosszabb, részletesebb anyag, aminek a kiadásán éppen most dolgozunk.

Háromféle évfordulót szoktunk manapság ünnepelni: a városi könyvtár alapításának évfordulóját – ennek 110 éve az idén; a megyei könyvtár alapítását és az új épület átadását. Az utóbbinak tavaly volt tíz éve. Nagyszabású program keretében ünnepeltünk a „10 éves a Katona József Könyvtár új otthona” elnevezéssel. Sokféle programunk volt ebből az alkalomból, közülük kiemelném a partnertalálkozót. A szervezés idején számba vettük, hogy ki mindenkivel vagyunk tartós együttműködésben, kapcsolatban. Meglepődtünk, hogy száznál is több partnerünk van. Igyekeztünk mindenkit meghívni, viszont abba a kis füzetbe, amelyet a tíz évünkről adtunk ki, már csak azok fértek bele, akikkel írásos együttműködési megállapodásunk is van.

* Forrás: <http://www.kjmk.hu/ktortenet.asp>

– *Hogyan értékeled az első tíz évet?*

– Ez az időszak nagyon komoly összegzésre ad lehetőséget. Míg 1996-ban az új épületnek örültünk, ma már számba vehetjük, hogyan is működünk. A visszajelzésekből biztosak lehetünk abban, hogy az emberek nagyon várták ennek a könyvtárnak a felépülését, hiszen rögtön birtokba vették. Ez a bizonyíték arra, hogy tényleg volt értelme ennek a nagy munkának. Most, a megszorítások idején felmerült a gondolat (nem a könyvtárosok részéről), hogy egy órával csökkentjük a nyitva tartást. De amikor szinte minden nap sorbaállással nyitunk, és záráskor még jó néhányan hagyják el a könyvtárat, akkor ezt nem tehetjük meg. Az embereknek ilyen szembetűnő igényére nem lehet nem odafigyelni! Vannak olyan olvasóink – és itt nem csak nyugdíjasokra kell gondolni –, akiknek életformájává vált a mindennapos könyvtárlátogatás. Nagyon nagyra becsülöm azt, aki ilyen szinten be tudja építeni ezt az életébe. Többféle felmérésünk van, amiből visszajelzést kapunk a munkánkról. Az elsők között tértünk rá arra, hogy a lehető legtöbb formában dokumentáljuk, hogy mi is történik a könyvtárban. Az évek előre haladtával össze is tudjuk hasonlítani ezeket az eredményeket.

– *Az épület hogy „állta a sarat” a tíz év alatt? Szükség van-e felújításokra? És egyáltalán: folyik állagmegóvás?*

– A tízéves évfordulón többen mondták, hogy még mindig olyan az épület, mintha új lenne. Nem azért ilyen, mert nem használják az emberek, hanem azért, mert nagyon sokféle módon próbáljuk az otthonot őrizni ebben az épületben. Ez a beruházás azt is bizonyítja, hogy nagyon kötött pénzügyi keretek között is lehet időtállótt készíteni. A parlament egy fix összegű támogatást szavazott meg annak idején, ebből kellett gazdálkodni. Ez ugyan biztos pénz volt, ám időközben még az áremelések miatt sem lehetett megemelni. A célkitűzésünk az volt, hogy inkább kevesebb, de minden minőségi és korszerű legyen. Ez a koncepció kiállta az idő próbáját. Részben ennek köszönhető, hogy ma is újszerű az épület. A másik oka az, hogy valóban otthonunknak tekintjük a könyvtárat, ezért folyamatosan karban tartjuk, javítjuk a legapróbb hibát is.

– *Milyen a légkör? Hogyan alakult az évek alatt?*

– 104-en dolgozunk most a könyvtárban. Az egyik legfontosabb, hogy valódi csapattá szerveződöttünk. Rendkívül nyitott és rugalmas kollégáim vannak. Éves szinten 20-25 pályázat, projekt (a 100 ezer forintostól a 15-20 milliósig) zajlik. Tavaly 420 rendezvény, továbbképzés volt. A tíz év alatt 100 000-ról 430 000-re nőtt a látogatók száma. A változásokhoz igazodni és ezt a munkatempót bírni csak csapatszellel lehet. Lényeges, hogy nem mindig ugyanaz az öt-hat kolléga ugrik, hanem mindenki kiveszi a részét a munkából. Folyamatosan megismertük minden munkatárs erősségét, és aszerint vesznek részt a munkában, a projektekben. Többféle szempont szerint kaphat szerepet egy-egy folyamatban valaki. Nagyon fontos, hogy manapság a különböző készségek, szakmai tudás mellett a pénzügyi ismereteknek is döntő szerepük van. Nálunk már sokan tudnak költséget számolni, hiszen ez nem csak a projektmunkához elengedhetetlen. Ez a csapatmunka akkor is jellemző volt, amikor a számítógépesítést vezettük be. Nem lehetett érezni a könyvtárban semmiféle fennakadást; sokat tanultunk egymástól. Az új megszületése mindig nagy lehetőség. A hozzáállásunk mindig az, hogy „oldjuk meg!”. Nem tudunk

energiát pazarolni arra, hogy egymásnak azt magyarázzuk, miért nem lehet valamit megvalósítani. Sokkal több energia menne el az ellenvetések áttekintésére, mint arra, hogy a megoldást keressük. Ahol mindig a problémák körül folyik a gondolkodás, és ez válik dominánssá, ott elvész az erő.

A kecskeméti csapatnak egyik jellemzője a jókedv. Elég sokszor jóval a szokásos munkaidőn túl is dolgozunk. Ezeket máshogy nem nagyon lehet véghezvinni, csak ha az ember jól bírja hangulatilag. Mivel anyagi motiváció nem nagyon van, a pozitív szellemiség motiválhat. Nálunk mindenki azért dolgozik, hogy valami megszülessen. A továbblépést segíti az, hogy egymást lelkesítjük. Ha valaki elfárad, mélyponton van, biztos, hogy van, aki lendületet tud adni neki. Az a harmónia, amit a könyvtár áraszt a külsejében, csak úgy jöhet létre, ha a munkatársak közötti légkör is olyan. Ezzel egyáltalán nem azt akarom mondani, hogy nincs egy sor problémánk, vagy olysmi, ami nem sikerül, de nem ez a meghatározó.

– Az anyagi motiváció minden könyvtárban probléma. A mostani időszak különösen nem kedvez ennek. Hogyan élitek át a megszorításokat?

– Természetesen első megközelítésben nagyon rosszul, pedig eddig is ahhoz voltunk szokva, hogy a költségvetésünkben az önkormányzati finanszírozás csak a legalapvetőbb kiadásainkat fedezte. Szolgáltatásainkhoz, rendezvényeinkhez, promóciós anyagaink előállításához mindig külső forrásokat kellett szereznünk. Ebben az évben viszont 30 millió forintot kell megtakarítanunk az önkormányzati támogatásból, ami nem kevés. 15-16 fővel fogunk kevesebben dolgozni egyelőre, ami azt jelenti, hogy nem veszünk fel a gyesen, gyeden lévők helyére senkit. Valószínűleg később konkrét létszámcsoökkentéseket is végre kell hajtunk. Sok mindent kiszámoltunk, mérlegeltünk. Szeretnénk a kialakult helyzetet arra felhasználni, hogy olyan változtatásokat indítsunk el – lehetőleg saját elhatározásunkból –, amelyek szervezetünk megújulásához, új szolgáltatások megindításához vezetnek. Mindenképpen úgy szeretnénk kijönni a megszorításokból, hogy az maradandó veszteségeket ne okozzon, annál inkább előrelépésre adjon lehetőséget számunkra. Örülnénk olyan változásoknak, amelyek jobban közelítenének a teljesítményeken alapuló bérezéshez, elismeréshez. Valódi bér- és emberi erőforrás gazdálkodást tartunk szükségesnek ahhoz, hogy az alapszolgáltatások mellett sokkal rugalmasabban tudjunk alkalmazkodni a különféle projektek, aktuális feladatok magas szintű megoldásához.

– Az előbb említettet a pályázatokat. Gondolom, sokat segítenek nektek is a pályázati lehetőségek.

– Igen, viszont lényeges dolog az, hogy mi a terveink megvalósításához keressük a pályázati lehetőségeket. A pályázók egy része még mindig úgy gondolkodik, hogy „Hú, megjelent egy pályázat, gyorsan ugorjunk rá!”. Pedig lehet, hogy sem ereje, sem ideje, felkészültsége, sőt megkockázatom, hogy szüksége sincs rá az intézménynek. Ez fordított folyamatként kellene, hogy működjön: egy intézménynek vannak hosszabb-rövidebb távú elképzelései, és ahhoz keresi a támogatásokat, lehetőségeket, együttműködő partnereket. Példának tudnám felhozni a kistéleplécsi könyvtárak korszerűsítési programját. 2003-ban kezdtünk el dolgozni ebben a munkacsoportban a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának a meghívásából. 2004-re összeállítottuk a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer koncepcióját. A

koncepció megszületésekor nagyon sok szkeptikus kolléga csak azt hajtogatta, hogy „Hol van erre pénz?” Még mindig a fülemben cseng ez a kérdés. Mi egy helyi, egy térségi és egy országos forrásban gondolkodtunk. És ekkor hirtelen nagy változás történt: a politika elég erősen elszánta magát a kistérségi társulások létrehozásának támogatására. Ezt a helyzetet felismerve a Könyvtári Főosztály azonnal elkezdte a tárgyalásokat az akkori Belügyminisztériummal, hogy megindulhasson a KSZR megvalósítása. Nos, így került be a mozgókönyvtári ellátás a kistérségek választható feladatai közé. Olyan komoly források nyíltak meg, amiről a szakma azelőtt nem is álmodhatott.

– *Nálatok hogyan működik az ellátás?*

– Mi úgy tudjuk megvalósítani a tervünket, ahogy az az eredeti koncepcióban szerepelt. Nem kell fölradunk szakmai elképzeléseinket a gyakorlatban sem. Fontos, hogy ezek a könyvtárak a legkorszerűbb és a legjobb lehetőségeket kapják meg, aminek a végeredménye valóban egy hatékonyan működő szolgáltatás lesz. Ennek vannak alapvető kritériumai, amelyeket a KSZR-ben megfogalmaztunk.

Remélem, hogy azt a módszert, ahogyan elkezdtünk dolgozni, sikerül meggyökeresíteni a megyében. Olyan 1000–2000 lakosú településekről van szó, ahol még van létjogosultsága egy középületnek, egy kulturális szolgáltató helynek. Ezt azért hangsúlyozom, mert örülnék, ha Magyarországon is elindulnának életképes bibliobuszos szolgáltatások. Kivételek mindig vannak, de 1000 lakos alatti településeken a bibliobuszos szolgáltatással lehet a legjobb eredményt elérni. Mi a Közkincs Program hiteléből a megyében egyre több helyen szeretnénk a gyakorlatban megvalósítani a „Kell egy hely!” filozófiáját. A településeken meglévő, többnyire elavult művelődési házat, teleházat és mindenféle szolgáltatást szeretnénk egy tető alá hozni, és azt sokoldalú szolgáltató helyé alakítani. Több helyen épületrekonstrukciókba kezdett szakmai segítségünkkel az önkormányzat, és már vannak átadott épületek. Ezek az új komplex kulturális szolgáltató helyek ténylegesen korszerű környezetbe várják a lakosságot. Az adott könyvtárak állományából elég nagy leválogatást végeztek a kollégák, és a megmaradt adatait számítógépes rendszerünkben feldolgozták. Ezzel egy időben megkezdtük az állomány frissítését. Ebben már NKA-pályázatokat is bevontunk, illetve a kistérségi társulástól kapott normatíva támogatást. Komplex, teljes körű átalakítást az elmúlt egy évben Kunbaracson, Fülöpházán és Kaskantyún végeztünk. Mindig az tud élre törni, aki mer kockáztatni. Mi erős szakmai háttérrel biztosítottuk ezeket a fejlesztésekhez. Tudjuk, hova szeretnénk eljutni, de ehhez partnerek kellene. Elmondhatom, hogy most már komoly harc folyik azért, hogy melyik legyen a következő település, ahol megújul a könyvtár. Természetesen a teljes körű felújítások mellett a kistérségi társuláson keresztül szolgáltatásainkat szerződés keretében sokan veszik igénybe.

Az igazi erőpróba viszont csak az épületek átadása után jön! A megnyitó mindig gyönyörű, a cél viszont az, hogy a lakosságot hosszú távon szolgáljuk. Mindenhol a gyakorlatban dől el, hogy ez a szolgáltató hely, hogy tud a legjobban működni. Hiszen eddig is voltak ezek az intézmények, most pedig arra kíváncsiak az emberek, hogy a külsőségében megváltozott épület miben tud újat nyújtani. Azt mondhatom: mindenben! Az eddig magára hagyott kis könyvtárat beemeljük egy lényegesen nagyobb rendszerbe, a saját szolgáltatási lehetőségeinket kiterjesztve rájuk. Megindultak a programok: lakossági internet tanfolyamokat, kiál-

litásokat szervezünk. A falugazdász – akinek a szerepe a faluban nagyon fontos – is ezen a szolgáltató helyen működik ezentúl. A falugazdász sok más mellett például az európai uniós pályázatok adminisztrációjánál segít. Tudatosítani kell az emberekben, hogy a legkülönbözőbb információs szolgáltatásokat egy helyen vehetik igénybe.

Ahogy komolyan megindult ez a munka, a könyvtárunkban átszervezésre volt szükség. Most hat ember többnyire a kistérségi könyvtári ellátással foglalkozik. Ez az átszervezés nagyon indokolt, hiszen a következő tíz év leginkább erről fog szólni. Most a kistelepüléseken szeretnénk elérni azt, amit már Kecskeméten elértünk. Sehol sem szeretnénk alábadni a színvonalat. Ez azt jelenti, hogy ha megáll az olvasó Kaskantyún a könyvespolc előtt, akkor pontosan a nálunk meglévő minőséget lássa. A vonalkódos kölcsönzéstől a adatbázisban való keresési lehetőségig sok minden megtalálható. Előbbre léphetnénk, ha a könyvtárak tartalmi és formai megjelenésében több azonososságra törekednénk. Nem „egység-könyvtárosdi”-ről beszélnek, de azért a költségvetésből a lakosság számára nyújtott közszolgáltatásnak kellene, hogy legyen egy adott szintje, ami alatt nem beszélhetünk könyvtári ellátásról. Mi Bács-Kiskunban azon dolgozunk, hogy ez így is legyen, mint ahogy sok megyében hasonlóan gondolkodnak erről. Biztos vagyok benne, hogy egyszer el kell érniük oda, hogy Magyarországon kialakul egy egységes szolgáltató rendszer. A múlt évben szervezett „Összefogás” programnak is kulcsfontosságú eleme volt az együttes megjelenés. Egész másként hat a sokféle különböző helyi rendezvény, hogy ha azok országosan egy közös témához csatlakozva, azonos dizájnban mutatkoznak meg az ország egész területén. 2006-ban a kistelepüléseken pontosan ugyanaz a szórólap, plakát népszerűsítette a programot, mint a fővárosban, a nagyvárosokban. Ez alkalommal jelent meg a közszolgálati és több kereskedelmi televízió csatornáján a szakmának egy húszmásodperces reklámspotja. Remélem, hogy még jó néhányszor lesz alkalma a könyvtárosoknak ezzel az eszközzel is népszerűsíteni a tevékenységüket, hiszen ebben nagy lehetőségek vannak.

– *Hogyan látod ma a megyerendszer helyzetét?*

– A megye számomra egy átlátható térséget jelent elsősorban, amelynek megvannak a maga történelmi, földrajzi, gazdasági sajátosságai, amelyre a jövőben is építeni kell. Könyvtárellátási szempontból biztos vagyok benne, hogy számos olyan szolgáltatás van, amelynek egy-egy ilyen térség az optimális nagyságrendje. A könyvtárellátás – meggyőződésem szerint – szakszerűen, hatékonyan és korszerűen csak úgy fejlődhet, ha egyre világosabbá válik a rendszerben az országos, a regionális, a térségi, a kistérségi és a helyi szint. Ez szolgáltatásmegosztási és együttműködési lehetőség nem intézményfenntartási kérdés, mint ahogy számos ponton a könyvtárellátás ma sem intézményfenntartás. Változhat egyes könyvtáraknak, könyvtártípusoknak a fenntartója, de ez nem kell, hogy feltétlenül azt jelentse, változik a rendszerben betöltött szerepük is. Természetesen ilyen esetben a fenntartó forrásai ki kell, hogy egészüljenek a feladatfinanszírozás újabb forrásaival. Egyelőre nincs választott régiós önkormányzati testület, ami érintheti a megyei könyvtárak fenntartását, viszont van számos szakmai kérdés, amelyen dolgozik már az Oktatási és Kulturális Minisztérium munkacsoportja, számba véve a lehetséges regionális könyvtári szolgáltatásokat.

– *A működéseitek sokkal nagyobb hatósugarú a megye határánál. Beszéljétek erről egy kicsit?*

– Évek alatt sok országos projektben is részt vettünk. Sőt, nemcsak részt veszünk ezekben, hanem alapötleteket adunk összefogva az eseményeket, és az egyes programok arculatát is próbáljuk megteremteni másokkal együttműködve. Az Internet Fiestát koordináljuk, kétszer már volt itt vándorgyűlés, az európai uniós programokból kivesszük a részünket, és folytathatnám a sort. A múlt évben a legnagyobb kihívás az „Összefogás a könyvtárakért” mozgalom országos szintű megújítása volt. Ez a program nagy erőt kell, hogy adjon a könyvtárosoknak arra, hogy saját maguk is érezzék át az összefogás jelentőségét. Hogy együtt találjunk olyan lehetőségeket, amikkel meg tudjuk mutatni, hogy a társadalom szempontjából igenis hasznos a jelenlétünk. Hogy képesek vagyunk az amúgy soha teljesen el nem tüntethető esélykülönbségeket legalább valamelyest csökkenteni. A tavalyi „Összefogás” program jól megmutatta, hogy országosan melyik könyvtárnak mi az erőssége, miben haladt előre. Így például Szolnokon az esélyteremtésben, az egészségkárosodott emberekkel való foglalkozásban tartanak előrébb. Sokan foglalkozunk ezekkel a témákkal, de ők különösen nagy hangsúlyt helyeznek erre. Az egriek egyre inkább az egészséges társadalom program gazdáivá válnak. Az Országos Egészségnevelési Intézettel és az ÁNTSZ-szel együttműködve akár a szellemi motorja is lehetnek ennek a szolgáltatásnak.

Nagy dolognak tartom, hogy az NKA Kiemelt Kulturális Események Kollégiumába kezdettől fogva meghívják az Informatikai és Könyvtári Szövetséget. Ki kell ezt a lehetőséget használni arra, hogy minden évben országosan meg tudjon mutatkozni a szakma, fel tudjuk hívni az emberek figyelmét szolgáltatásainkra.

Nagy lehetőség van a partnerkapcsolatok fejlesztésében. Hosszú ideig többek között azon fáradoztunk az NKA-nál, hogy több olyan program legyen, amikor a könyvtárosok nem befelé fordulva szakmai kérdésekkel foglalkoznak, hanem kifelé mutatják meg értékeiket. Most eljutottunk például oda, hogy az APEH-hel megállapodást kötött több könyvtár, így az elektronikus adóbevallásban tudunk közreműködni infrastrukturális feltételeket biztosítva közszolgáltató intézményként.

A tavalyi „Összefogás”-ban az IKSZ több partnerrel írt alá együttműködési megállapodást. Ez nemcsak egy könyvtárra vonatkozik, hanem minimálisan az IKSZ-tagkönyvtárakra. Az állampolgár számára a könyvtárakban lehetőséget adunk az elektronikus adóbevallás elkészítésére. Ehhez részben infrastruktúrát, részben – és ez már második lépcső – segítséget adunk. Természetesen ez az utóbbi lehetőség már könyvtáranként differenciált. Az elektronikus szolgáltatások skáláját szélesre lehet tární. Most kezdődik az önkormányzatoknál az ilyenfajta szolgáltatások bevezetése: a könyvtár érdemi szerepet tud vállalni az állampolgár és az állam közötti szolgáltatások közvetítésében.

– *Ha már a jövőről beszélj: mik a könyvtár tervei?*

– Sikeres tíz év áll a hátunk mögött. A munkánk eredményei – azt hiszem – bizonyítják ezt. Nagyon felgyorsult a világ. Ha azt akarjuk, hogy a következő tíz év végén is ugyanilyen sikereket tudjunk felmutatni, akkor az alapszolgáltatások legmagasabb színvonalú biztosítása mellett új feladatokat is vállalni kell. A mi könyvtárunkban is – mint bárhol máshol – továbbra is a legnagyobb számban a nyomtatott dokumentumokat keresik. Viszont, ha egy könyvtár nem vesz részt új szolgáltatá-

sokkal a társadalom számára fontos folyamatokban, akkor előbb-utóbb lemarad a fejlődésben. Az „Összefogás” programunk változatai – Összefogás a könyvtárakért!, Összefogás a könyvtárakért, összefogás az olvasókért!, Összefogás a társadalomért! – is ezt a törekvést tükrözi. Ez az irány erőteljes partnerközpontú gondolkodásra épül.

Szeretnénk intenzíven folytatni a kistelepülések könyvtárainak korszerűsítését többféle forrás bevonásával. Reméljük, hogy az idei „Összefogás” „Nagy Olashow” programja érdemben tudja előkészíteni azokat az olvasási programokat, amelyekhez várhatóan európai uniós források állnak majd rendelkezésre. Mi, könyvtárosok kell, hogy higgyünk az olvasás egész életünket meghatározó szerepében, amelynek tudatosításáért összefogással még sokat tudunk tenni.

– *Kívánva, hogy minden tervetek valóra váljon, köszönöm a beszélgetést!*

(Az interjú az Országos Könyvtári Kuratórium megbízásából készült 2007. január 24-én.)

Pegán Anita

Egyéves a magyar könyvtárosság etikai kódexe

Amint arról – reményeink szerint – a könyvtáros társadalom minden tagja értesült már, egy évvel ezelőtt, 2006. január 17-én a Magyar Könyvtárosok Egyesületének rendkívüli küldöttközgyűlése elfogadta a magyar könyvtárosság etikai kódexét. A kódexet előkészítő munkabizottság megbízatása és mandátuma ugyan a kódex elfogadásának pillanataiban lejárt, azonban az azóta eltelt időben jó néhány olyan esemény történt, amelyek felsorolását és összefoglalását a bizottság egykori titkáráként még mindig feladatomnak érzem.

A 3K tavalyelőtt márciusban, tavaly pedig januári számában közölte a munkabizottság „zárójelentéseit”, azaz a bizottsági elnök, Papp István által az elvégzett munka egy-egy szakaszáról megfogalmazott összefoglalókat. Mindkét jelentés foglalkozott az etikai bizottság felállításának szükségességével. A kódexet előkészítő munkabizottság hangsúlyozta: a könyvtárosok etikai kódexének elfogadása után majd létre kell jönnie egy olyan fórumnak, amely figyelemmel kíséri a szakmai etika alakulását, hatását, érvényesülését; amely eligazítást és tanácsot ad etikai kérdésekben; számon tartja az etikai alapelvek sérelmét; szükség szerint és megfelelő formában (általában kerülve a személyeskedést, végső fegyverként az esetek és érintettek nyilvánosságra hozatalát használva) fellép a vétők ellen; védelmet nyújt azoknak, akik etikus magatartásuk miatt szenvednek sérelmet vagy hátrányt. Az elfogadott álláspont szerint a létrejövő etikai bizottság inkább a pozitív példák felmutatásával, semmint a nyilvános megrovás eszközével élhet, a negatív etikai gya-

korlattól és magatartástól elhatárolja magát, ezeket észrevételezi, de nem folytat le fegyelmi eljárásokat és nem szankcionál. A jelentésekben használt jövő idő 2007 elejére – a kódex elfogadásának első évfordulójára – határozott jelenné vált: a kódexet kibocsátó két szakmai szervezet, az MKE és az IKSZ felállította az etikai bizottságot. tagjai: *Biczák Péter (Pest Megyei Könyvtár)*, *Hangodi Ágnes (Könyvtári Intézet)*, *Virágos Márta (Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár)*.

Ha a kódex elfogadását követő időszak feldolgozásához kronologikus módszert választva visszatérünk a tavalyi év elejére, feltétlenül ki kell emelnünk, hogy a Könyvtári Intézet – amely a kódexszel kapcsolatos valamennyi információt, vitanyanyagot és elkészült dokumentumot a korábbiakban is folyamatosan közölte – honlapján az ünnepélyes elfogadás után napokon belül elérhetővé tette a kibocsátók és a csatlakozó szervezetek által aláírt kódex beszknennelt változatát: (<http://www.ki.oszk.hu/dok/jalairtkodex.pdf>). Alig két héttel ezután, 2006 februárjának első hetében a kibocsátó szervezetek közül a Magyar Könyvtárosok Egyesülete saját honlapjának nyitóoldalán ún. animált gif-formátumban kiemelve tette hozzáférhetővé a kódex tíz pontjának szövegét (<http://www.mke.oszk.hu>).

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 2006. évi első számának hasábjain a Könyvtári osztály vezetője, Skaliczki Judit *Esélyteremtés, hozzáférés, minőségi szolgáltatások: féldőben a hazai könyvtárügy stratégiája* című tanulmányában méltatta a stratégia megvalósult eredményei közé sorolt etikai kódexet. Az év első negyedében a kódexet előkészítő munkabizottság elnöke, Papp István előadóként még gyakran kapott meghívást olyan szakmai konferenciákra, programokra, ahol a kódex keletkezésének története, tartalma és jövője volt a téma. A teljesség igénye nélküli felsorolásban mindenképpen szerepelnie kell a márciusi törökszentmiklósi, az áprilisi sárospataki, nyíregyházi, pécsi és a májusi kazincbarcikai helyszíneknek. Nyíregyházára, a Szabolcs-Szatmár Megyei Pedagógiai Hetek alkalmából szervezett konferenciára jómagam is elkísérhettem Papp Istvánt, és ismertethettem a bizottság többéves tevékenységét; egy másik alkalommal, a balassagyarmati városi könyvtár szakmai napján pedig a bizottságot képviselve számolhattam be az elvégzett és eredményt hozó munkáról. 2006 októberében lehetőségünk adódott a magyar könyvtárosok etikai kódexének népszerűsítésére a külföldi szakmai közvélemény előtt is: az oslói könyvtárosképző főiskola Budapestre látogató oktatóinak és hallgatóinak tartottunk a Könyvtári Intézetben szemináriumot a kódex tartalmáról.

Az etikai kódex kidolgozásának két éve alatt, a munkálatok előrehaladtával világossá vált az előkészítő bizottság számára, hogy a kódex – műfajából következően – csak a legalapvetőbb értékeket, alapelveket, szabályokat tartalmazhatja, a lehető legtömörebb formában. Így a tíz pont és a közvetlenül a pontokhoz tartozó summák megfogalmazása során nem volt lehetőség az egyes kérdések részletes kifejtésére, a követelmények melletti érvelésre, a rögzített elvek gyakorlatban való érvényesülésének bemutatására. A kétéves munka idején felhalmozódott, megfontolásra érdemes nézeteket és álláspontokat a kódexet előkészítő bizottság utolsó ülésének idejére (2005 októberében) Papp István egy, a kódexszöveget részletesen kibontó, mintegy 150 kézirataldalt kitevő tanulmányba gyűjtötte össze. A tanulmány szerkezetének bemutatása érdekében az előszóából idézünk: „Az alábbiakban az etikai kódex tervezetének rendjében, de nem összefüggő szöveg, hanem tételenkénti kifejtés formájában állnak az alkalmazás szempontjából fontosnak és

hasznosnak ítélt állásfoglalások. A szöveg nagymértékben támaszkodik a munka során feldolgozott bel- és külföldi forrásokra, az szóban és írásban a munkabizottsághoz érkezett vagy másutt publikált észrevételekre, az etikai kódex előkészítése során tartott regionális és szakmai megbeszéléseken elhangzottakra, s főként a munkabizottság tagjainak közreműködésére. Az anyag összeállítója úgy véli, hogy jelen esetben eltekinthet a tartalmilag, esetenként szövegszerűen felhasznált források megjelölésétől, ugyanis a bennük kifejtett gondolatok a könyvtárosság közös álláspontját fejezik ki; a tőlük kapott segítségért azonban a maga részéről is hálás köszönettel tartozik.”

Annak érdekében, hogy a könyvtáros társadalom világosan láthassa: milyen komoly segítséget jelentettek a bizottsághoz írásban beérkezett egyéni és testületi vélemények és a kódextervezetet bemutató regionális fórumok idején előszóban elhangzott hozzászólások, a Könyvtári Intézet honlapjának a könyvtári életpályával foglalkozó stratégiai oldalain a hozzájuk fűzött bizottsági véleményekkel együtt olvasható a mintegy háromszázharminc gondolat, illetve az elfogadásukat vagy elvetésüket tartalmazó döntések sora. A beérkezett vélemények tanulmányozása alapján mindenki számára világossá válhat például, hogyan és miért maradt ki – az előkészítő bizottságnak a magyarázatokban részletesen kifejtett és határozott állásfoglalása ellenére is – a kódexnek a könyvtárosi szakmáról és hivatásról szóló első pontjának szövegéből a „felsőfokú végzettséget igénylő” kifejezés (http://www.ki.oszk.hu/dok/hozzaszolások_etika_rf).

A Könyvtári Intézet – háromnegyed éves előkészítő munka után, a Nemzeti Kulturális Alapnál elnyert pályázat anyagi forrásait felhasználva – 2006 júliusában „Továbbképzés felsőfokon” elnevezésű sorozatában ötszáz példányban *A magyar könyvtárosság etikai kódexe – magyarázatokkal, kommentárokkal, kiegészítésekkel* címmel jelentette meg a Papp István által összeállított anyagot. A kötetben való minél gyorsabb és hatékonyabb tájékozódást tárgyszójegyzékre alapozott visszakeresési lehetőség segíti. Az augusztus végén kezdődött kiadványértékesítés olyan sikeres volt, hogy decemberben kétszáz példányos utánrendeléssel kerestük meg a nyomdát.

A kötet utolsó oldalain olvasható a kódexszerkezet summájának és tíz pontjának angol nyelvű változata. A fordítás Hegyközi Ilona munkája, ő a későbbiekben még abban is a segítségünkre volt, hogy július utolsó napjától fogva az IFLA honlapján – ahogy Ilona a Katalisten erről hírt adott: Franciaország és Indonézia „között” – mindenki számára hozzáférhetővé váljon a magyar könyvtárosság etikai kódexének alapvetése (http://www.ifla.org/faife/ethics/hungary_code_of_ethics.htm). Azóta már külföldi szakemberek is meglették ezt a forrást: a Magyar Könyvtárosok Egyesületét e-mailben kereste meg 2006 szeptemberében az isztambuli egyetem informatika tanszékének egyik kutatója, aki arra volt kíváncsi, milyen konkrét esetekkel találkozott már a magyar könyvtáros társadalom a kódex életbe lépése óta, és milyen döntések születtek az esetek nyomán.

Papp István immár nyomtatásban megjelent összeállítása reményeink szerint a munkabizottság egy korábban megfogalmazott, nagyon fontos szándékát is valóra váltja majd: a bolognai folyamathoz csatlakozott könyvtárosképző intézmények új, hároméves képzési programjában kellő helyet és hangsúlyt kell kapnia a könyvtárosi etika oktatásának – felhasználható szakirodalomként ehhez nyújthat komoly segítséget a kiadvány. A bizottság többször jelezte azt is, mennyire fontosnak tartja.

hogy személyes kapcsolat teremtsdjön a kódex és a könyvtárosok között. Ennek első lépéseként javasoltuk, hogy a könyvtárosi diplomával egyidejűleg díszes kivitelű oklevélformát kapjanak kézhez a frissen végzett (informatikus) könyvtárosok. Tudomásunk szerint a 2006 nyarán tanulmányaikat befejezők közül a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző – jelenleg már Pedagógusképző – Karának Könyvtártudományi Tanszékén vettek át a végzős diákok az oklevelük mellett egy-egy szépen kivitelezett példányt az etikai kódex tíz pontos változatából. A tanszék vezető, Barátné Hajdu Ágnes jóvoltából egy minta eljutott a munkabizottság napjainkban még mindig bővülő irattárába is. Arról is vannak információink, hogy – elsősorban kiegészítő és levelező tagozatokon tanuló, jelenleg is könyvtárosi munkakörökben dolgozó kollégák tollából – máris készültek és készülöben vannak olyan záró- és szakdolgozatok, amelyek a könyvtárosi etika egy-egy szeletét, gyakorlati megvalósulását vagy éppen a kódex elfogadása után felvetődött és egyelőre megválaszolatlan kérdéseket, megoldatlan problémákat tárgyalják.

A bizottság az előkészítő munka során több alkalommal és különböző fórumokon fejtette ki a kódex szerkezetére vonatkozó elképzelését: az etikai kódexszel kapcsolatos dokumentumok piramisszerűen épülnek fel; a csúcst maga a kódex képezi, a második szintet pedig – elkészültük után – a különböző szervezetek, egyesületek, intézmények, könyvtártípusok, könyvtárosi munkakörök stb. etikai szabályzatai alkotják; a harmadik szint a korábban említett, magyarázatokat, kommentárokat, kiegészítéseket tartalmazó tanulmány, a negyedik pedig az etikai kódexszel, és általában a könyvtárosi etikával kapcsolatos, publikált vagy szűk publicitású, bármilyen formátumban hozzáférhető dokumentum, kutatási jelentés. Örömmel tapasztaltuk, hogy a tavalyi év második felében Hock Zsuzsa, a korábbi bizottság egyik tagja vezetésével elkezdődött a könyvtárostanárok etikai kódexének kidolgozása, vagyis útjára indult az első kísérlet a második szint egy példájának megteremtésére. A szöveg első változatának kidolgozása után, 2006 októberében az összeállítók a könyvtárostanárok hírlevelének mellékleteként tették mindenki számára elérhetővé a szövegtervezetet, és a minél szélesebb körű vita érdekében internetes fórumot is nyitottak (<http://kte.uw.hu/forum.php>). A dokumentumot végül *A könyvtárostanári hivatás etikai alapelvei* címmel a Könyvtárostanárok Egyesületének közgyűlése fogadta el 2006. november végén. Szövegének egy példányát Hock Zsuzsának köszönhetően irattárunkban őrizzük, preambulumából pedig itt idézünk: „*A könyvtárostanári pálya felsőfokú szakképzést feltételező, arra igényt tartó hivatás. A könyvtárostanárr munkája során azonos súllyal esik latba az etikus magatartás, a pedagógusi és a könyvtárosi felkészültség.*”

A kódexet előkészítő munkabizottság többször hangsúlyozta, mennyire fontos a kódex megfogalmazása során keletkezett hatalmas mennyiségű iratanyag megőrzése – méghozzá olyan módon, hogy az ne csak a megalakuló etikai bizottság munkájához adjon biztos hátteret, de a későbbi könyvtáros-generációk számára is megteremtse a kutathatóság feltételeit. Éppen ezért örvendetes, hogy bizottság kérésére a megőrzés feladatát a Könyvtári Intézet szakkönyvtára vállalta magára. Az sem véletlen, hogy a tavalyi év során – egyszerre két „kortörténeti” dokumentummal – az a *Gerő Gyula* gyarapította a kódex irattárát, akinek köszönhetően a következő sorok a kódex magyarázatait tartalmazó kötetbe kerülhettek: „*Nem lehet helyes szakmai önértékelése és öntudata annak, aki nem ismeri [...] a könyvtárosság múltját. [...]*

Ne várjon egyetlen könyvtáros sem intézménye számára társadalmi megbecsülést, ha [...] nincsenek hiteles [...] ismeretei annak a könyvtárnak a múltjáról-történetéről, amelyben dolgozik. A könyvtár működése során keletkezett iratanyagot és dokumentumokat [...] gondosan meg kell őriznie. Az irattározás elhanyagolása, a dokumentumok gondatlan kezelése, netán pusztulásnak kitétele nem csak az utókorral szemben elkövetett galádság, hanem a jelen mindennapi tevékenységében is okozhat zavarokat, működési, tájékoztatási hézagokat, hiányokat.” A Gerő Gyulától kapott két anyag egyike még az etikai kódex történetének kezdeteihez vezet vissza: a Walleshausen Gyulának 2004 októberében kézzel írt levél azt bizonyítja, hogy az 1975-ös egri vándorgyűlés napirendjére tűzött téma – a könyvtárosi hivatás etikája – kettejük között igazából már jóval korábban, 1972-ben, a könyvtárosok Debrecenben megrendezett országos találkozásának egy közösen elköltött vacsoráján szóba került. A másik kézirat pedig arra bizonyíték: Gerő Gyula a kódex tervezésének első pillanataitól fogva azok közé tartozott, akik a legalapvetőbb mondanivaló megfogalmazását „tízparancsolat”-ként, vagyis tíz pontba tömörítve képzelték el. A három, kézzel írt lappal az irattár a Gerő által „falvédő-bölcsességek”-nek nevezett pontok első fogalmazványához jutott – a kézirat utolsó soraiból még az is kiderül, hogy ezek átírata, második, finomított változata „*Mogyoródon, gyertyafény mellett, egy vastagon fogó piros filctollal*” készült (ez utóbbi jelent meg a 3K 2005. évi októberi számában). Az iratokat befogadó szakkönyvtár a továbbiakban is számít minden olyan írásra, dokumentumra, amely a kódex keletkezésével kapcsolatos, és meg nem juthatott el az őrzés helyére.

Örömmel olvastuk a 3K januári számában a *Balogh András* tollából született írást, amely a tavaly elfogadott könyvtárosi etikai kódexben rögzített elvek – esélyegyenlőség az információhoz jutásban, a használók egyéni érdekeinek érvényesítése, a könyvtáros etikája egy-egy konkrét tájékoztatási helyzetben, az állományalakítás és a gyűjteményszervezés etikai megfontolásai, az internetes szolgáltatások etikai kérdései – gyakorlati alkalmazásának módjait mutatja be a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár példáin keresztül. Bízunk a folytatásban, abban, hogy egyre több és több könyvtár és könyvtáros fogja a kódexet nemcsak fontosnak, de mindennapi munkáját támogató, abba szervesen beépült minőségi mércének érezni, és a benne lefektetett elvek gyakorlati alkalmazásáról a szakma nyilvánosságágra előtt rendszeresen beszámolni.

Hangodi Ágnes

„Még a levegőt is másként vettük”

1956 tizenéves szemmel –
egy pályázat szövegei között tallózva

„Lássa meg az arcokat, vegye észre rajtuk a megkönnyebbülés nyugalmát! Nem bátor elszántság, nem hősiesség vakmerőség, hanem boldog megkönnyebbülés van a szemükben. Mennek együtt vagy külön, mély boldog nyugalommal neki a tankoknak, a rájuk célzó ágyúknak, gépfegyvereknek. Semmi nem drágább nekik, mint a visszanyert emberi méltóságuk”

Ottlik Géza

Nézőpontok

A legszíkárabb kutatási beszámolóban is óhatatlanul, nyíltan vagy rejtetten ott van a szerző szemléletmódja, értékrendje, előzetes tudása, netán előítéleteinek rendszere. Ennek tudatosítása, kordában tartása, másfajta szemléletmódok megengedése minden írástudó kötelessége. Jelen témánk esetén tehát kötelességem néhány szóban rögzíteni: mélyen érintett vagyok! Életem egyik legnagyobb hatású eseménye volt az a néhány hét. 14 évesen Budán, a Móricz Zsigmond körtér közelében voltam végig, de nem mehettem az utcára, nem lehettem családban, hanem egy különös „kilátó toronyban” éltem át az eseményeket. Akkor már bő két éve a Villányi úti Pető Intézet mozgáskorlátozott lakójaként az oda naponként a város legkülönbözőbb részeiből érkező alkalmazottak beszámolóit figyelve, az általuk átélte, látott, hallott eseményekről értesültem. A velem rokonszenvezőktől naponta kaptam frissen megjelent, legalább egy újságot, amelyeket azonnal eljéjtől végig elolvastam, majd évtizedekig megőriztem. Egy közösség tagjaként közvetlenül átélhettem az állását veszített értelmiségi, az egykori „kulák”, a fiatal egyetemista, a vasutas, vasgyári munkás, s a harcok sebesültjeinek reakcióit. Továbbá természetesen a gondozónők (lányok, feleségek, édesanyák) és részben az orvosok megváltozott viselkedésmódját, a lelkesült, megfényesedett arcokat vagy óvatosan aggódó szavaikat, majd reményvesztett hallgatásukat.

Igen, magam is fékezhetetlenül boldog megkönnyebbülést éreztem; mert nem kellett többé hazudnom, a Rákosi pajtásnak és a nagy Sztalinnak (diktált) írott iskolai fogalmazásokban szeretetemről, rajongásomról „biztosítanom” őket, énekelnem róluk, hanem az évek óta kényszerűen rejtegetett belső és a színlelt külső ismét egyetlen igaz egészévé állhatott össze bennem. Végre azonos lehettem önmagam-

mal! A hazugságot, a rablást, a gyilkosságot pedig mostantól néven lehetett nevezni. Nézőpontom tehát: 1956. október 23-án egy nép felemeli fejét, nem tűri tovább a megaláztatásokat, s néhány nap alatt újra nemzetté válik, majd november 4-én hajnalban visszazuhan a reménytelenség, a rettegetés, a hazugságok, a féligazságok mocsarába.

Az írás alcímére utalva, nyomatékkaal kell leírnom, hogy az alábbiak értelmezését könnyítsem: sajnos, nem tudok országosan reprezentatív, 1956-ra koncentráló hazai vizsgálatról az említett korosztályt illetően. Bárcsak tévednék, s lenne ilyen! Ezek hiányában egy 2001 tavaszán, a 15–18 évesek körében végzett országos vizsgálat (Nagy Attila: Háttal a jövőnek? Bp., 2003) egyetlen adat párját idézzük. „*Vannak-e olyan történelmi események, amelyeket Ön nagyra értékel?*” kérdéssünkre érkezett válaszok (1102 megkérdezettből összesen 31 fő!) három százaléka vonatkozott 1956. október 23-ra, miközben a kontroll csoportként használt. felekezeti középiskolába járók esetében ugyanezen kérdésre 26 százalék válaszolt azonos módon! (Tudniillik: nekik fontos 1956!) Vagyis csak nagyon óvatosan szabad általános következtetéseket levonnunk. Az összkép riadalmas, de vannak reményteljes szigetek.

Dolgozatunk tehát a legkevésbé sem lehet hiánypótló, egyszerűen az alcímben jelzett módon, mindössze egy tematikus pályázatra érkezett művekről ad áttekintést.

Pályázat és pályázók

2006 januárjától májusig az alábbi pályázati felhívás napilapokban, a könyvtári és a pedagógiai sajtó különböző fórumain megjelent, mi több, a Kossuth Rádió egyik reggeli krónikájában is elhangzott.

Pályázat az 1956-os forradalom emlékére

...egy nép azt mondta: „Elég volt”

(Találkozások, emlékek, olvasmányok 1956-ról)

címmel a Magyar Olvasástársaság pályázatot hirdet.

Két kategóriában várunk írásműveket: a 11–14 évesektől 2-3 oldalas terjedelmű, a 15–18 évesektől pedig 3–5 oldalnyi fogalmazásokat.

Célunk, hogy diákjaink, gyermekeink, unokáink, tanítványaink a lehető leghitelesebb ismereteket, élményeket gyűjtsenek össze a XX. század legnagyobb eseményéről, s erről maguk összefoglalóan írjanak, beszéljenek. Hisszük és valljuk, hogy, aki a múltat nem ismeri, az a jövőt sem értheti, s meg sem érdemli. Nemzetünk, országunk jövője a múltból táplálkozik, arra épül, ha az nem merül feledésbe. Ezért tehát nem válhatunk közömbössé, méltatlanná elődeink önfeláldozó tetteihez, szenvedéseihez, vértanúságához. Nem tehetjük értelmetlenné tízezrek, százezrek áldozatát!

Beszélgessetek az idősebb generációk még élő tagjaival! Keressetek korabeli, eredeti dokumentumokat, látogassatok el a nevezetes helyszínekre!

Az értékelés során előnyben részesül az egykori szemtanúk, résztvevők személyes megszólaltatása, céljaik, élményeik, gondolataik, az események lejegyzése, megőrzése, közzététele.

A dolgozatok beérkezését legkésőbb **2006. szeptember 30-áig**,

a **Magyar Olvasástársaság, Budapest OSZK 1827** címére várjuk.

Az ünnepélyes eredményhirdetés **2006. november 3-án**, az Országos Széchényi Könyvtárban lesz.

Csupán első pillanatra tűnhet felesleges kitérőnek, ha megemlítjük: az első változatban még 2006. május 30-a volt a pályázatok beérkezésének határideje, amelyet még idejekorán szeptember 30-ára módosítottunk. A tavaszi időpontra összesen 25 dolgozat érkezett, és néhány kérő, reménykedő pedagógus, könyvtáros kérdése: „még keményen dolgozik néhány gyerek, mennyit késhetnek?” A haladék megérte, mert végül összesen 51 értékelhető és csak két értékelhetetlenül gyenge pályázatot kellett a háromtagú bíráló bizottságnak gondosan elolvasnia, majd korosztályonkénti rangsorokat állítva, a rendelkezésünkre álló csekély összegben vásárolt könyveket, elismerő okleveleket kiosztani. Bírálóbizottságunk vezetője Balatoni Teréz tanárnő, tagjai pedig Kocsis Éva könyvtárostanár és jómagam voltunk.

Az 51 pályázó névsorát végigtekintve egyértelmű a lányos dominancia (33 lány, 18 fiú), 30 gyerek a 11–14 évesek korosztályából, 21 fiatal pedig a 15–18 évesek csoportjából tartotta érdeklődésre, figyelemre és munkára érdemesnek a nagyszerű események 50. évfordulójának témáját.

A fenti számot magunk is szégyenletesen alacsonynak ítéljük. (Természetesen jó volna ismerni a hasonló jellegű kezdeményezések résztvevőinek legalább a nagyságrendjét. De ez már egy másik vizsgálódás tárgya lenne.) Annyit azonban tudunk, hogy némely országos hatókörű intézmény is alapvetően azonos, vagy nagyon rokon jellegű pályázati kiírásait végül eredményhirdetés nélkül zárta le. Miközben például a mi középiskolás kategóriánkban a megosztott első díjjal jutalmazott marosvásárhelyi Demeter Ágota-Dorottya, velünk párhuzamosan, máshol még további két első díjat nyert azonos témájú dolgozataival.

Kikerülhetetlen kötelességünk néhány szót ejteni a nehézségekről. Kommentár nélkül csupán néhány tény. 2006 májusának első hetében meghívásra előadást tartok Budapest egyik kerületének könyvtárostanárai számára. Rendkívül barátságos légkör, előadás, majd vita és beszélgetés, amelyet megelőzően, illetve közben többen jelzik, hogy valamikor tanítványaim voltak. Az utolsó mondatok egyikében a még éppen aktuális pályázatra hívom fel kedves figyelmüket. Szemlesütött, zavart hallgatás. Az elköszönés utolsó percében, szigorúan négy szemközt kedves meghívómat, a házigazdát kérdezem a számomra kissé nehezen értelmezhető passzivitásról. Kínosan hosszú pillanatokig töprengő arc, a megfelelő szavak lázas keresése: „Tudod, nálunk '56 álláskérdés” – hangzik a kíméletlenül őszinte, egyben szégyenkező válasz 2006 májusának első napjaiban a világcsofódja forradalmunk 50. évfordulójának közvetlen közelében.

De pontosan tudnám idézni azt a másik helyszínt és pedagógust, aki legutóbbi (2005. októberi) iskolai ünnepi műsorának összeállításakor, a szövegek kiosztása után szembesült a szülők ellenállásával „az ő gyereke ezt pedig nem fogja elolvasni, elmondani!” Sapienti sat.

De mindennél fontosabb a remény, a sikeres együttműködés, az egymás kölcsönös megerősítése, amelyre szép számmal találtunk példát. Vecsésről például a Falusi Általános Iskola Könyvtárának szakkörösei, a négyfős csapat küldött kitűnő dolgozatot. Vagy Budapestről Komáromi Mária osztályfőnök kísérőleveléből egy részlet: „A pályázat remek alkalmat adott arra, hogy beszélgessek velük az '56-os forradalom lelkiségéről, kitérésének okairól, személyes élményeiről. Bizony, amit mi átélünk, az nekik történelem, méghozzá, elhallgatott, illetve meghamisított történelem. Beszélünk kell róla!” (Budapest, Pannonia Sacra Általános Iskola). Minő véletlen, de csupán ebből az egyetlen iskolából öt dolgozat érkezett...

Ugyancsak lehetetlen említés nélkül hagynom Sipos Mária fehérgyarmati könyvtárostanárról kollegina aggódó sorait: a megadott terjedelmi keretek túllépése nem zárja-e ki az ő kedves tanítványát, Bordán Pálmát? (Az egyik legértelmesebb dolgozatot ő írta!) Antall Emília osztályfőnökként írta alá a kísérőlevelet Pécsről, a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumából. (Két évtizeddel korábban ő, a Bartos Éva által szerkesztett *Olvasókönyv a biblioterápiáról* című könyvecske egyik társszerzője volt.)

A dolgozatok megszületésében, jól érzékelhető módon első rendű szerepe volt a pedagógusok, könyvtárostanárok bátorságának, elkötelezettségének, tettrekés-ségének. (Néhány esetben érzékelhetően ugyanazon tanár, könyvtáros ösztönzött, segített több pályázót is.) Mögöttük, mellettük viszont mindig ott álltak a családok, a mesélő, beszélgető szülők, nagyszülők. A dolgozatok egyik domináns szövege, amint arról később még példákkal is szolgálunk majd, éppen a nagyszülők és az unokák közötti szeretetteljes kézfogás volt.

„Pénz, paripa, fegyver” megléte esetén a dolgozatok jelentős részét (talán húsz írást) kisebb javításokkal, rövidítésekkel önálló kiadványban is meg lehetne jelen-tetni. Most mégis inkább négy tematikus csoportban villantjuk fel a legérdekesebb visszaemlékezések szemléletmódját, jellegetes részleteit, maradandó érényeit.

HŐSÖK, HARCOSOK

Mansfeld Péter

„A történelem sohasem azonnal, hanem sajnos sokkal később szolgáltat igazságot az áldozatoknak. Amit mi tehetünk, hogy állandóan ébren tartjuk a figyelmet a múlt eseményei iránt. Ugyanis a múlt ismerete nélkül nem érthetjük meg jelenün-ker” – idézi Mansfeld Lászlót ISZÁK GABRIELLA 7. osztályos budapesti tanuló (Pan- nonia Sacra Katolikus Általános Iskola), az 1941-es születésű Mansfeld Péterről faggatva őt. Amint a fivér felidézi, a család egyik alapvető élménye a nagyapa „má- lenkij robotos” végső távozása lehetett, aki belehalt a gyötrelmekbe. Péter egyéb- ként mozgékony, kezdeményező személyiség volt, esztergályosinasként a szakma legjobb tanulója versenyben a második lett, Rózsadombi Kinizsi néven focicsapatot is szervezett a környékbeli srácokból. Természetes gesztusként csatlakozott 1956 októberében a legendás Szabó bácsihoz, a Széna téri felkelők vezetőjéhez, aki mel- lett futárszolgálatot teljesített. Nem harcos volt, csupán összekötő. November 7-én sértetlenül hazatért, tehát nem '56-os tetteiért kellett meghalnia.

1957-ben fegyvereket kezdtek gyűjteni, majd 1958. február 17-én este foglyul ejtenek egy rendőrt, fegyverét elveszik, de sértetlenül szabadon engedik. Vekerdi Elek, az „áldozat” – megérdeklődik, hogy nevének szólítsuk – az elsőfokú tárgyaláson (1958. október 28–30.) a bírakat meglepve, védelmébe veszi a fiúkat.

Itt még „csupán” életfogytiglani börtönre ítélik az államrend megdöntésére irányuló szervezkedésért, amelyet a másodfokú bíróság – ahol társait védve Mans- feld Péter mindent magára vállal – halálos ítéletre súlyosbít. 18. születésnapját megvárva, 1959. március 21-én az ítéletet hihetetlen kegyetlenséggel végrehaj- tották. (A „szakszerűtlen” végrehajtás következtében nem tört el a nyakcsigolyája, így több mint tíz percen át fuldoklott a kötélben.)

Harminc éven át nem ismerték a sírhelyét, „*ha kell pusztá kézzel kaparom ki a föld alól*” mondta a testvér. Az 1989-es újratemetés alkalmával Fónay Jenő és Jelenits István búcsúztatták.

Emléktáblája van Poznanban és Budapesten; Bátaszéken kopjafát állítottak tiszteletére. Közadakozásból 2004. október 23-án szobrot avattak egykori lakhelye közelében. „*A területre a helyi polgári kör tagjai hívták fel a figyelmet, s nagy küzdelmek árán elérték, hogy a kerület akkori vezetése befogadja a szobrot. Ezek az események azt bizonyítják számomra, hogy a forradalom eszméje ma is él a szívekben*” – emlékezik a fiatalabb testvér.

A 13 éves leányka szép, szikár, jól szerkesztett, több forrásból merítő dolgozata megrendítő megemlékezésékként értékelhető.

Prester József

14 évesen, a Terézvárosban élte át a forradalmat, és a pályázatot író FARKAS ETE DOMONKOS (13 éves diák Nagytarcsáról) szülei régi barátjaként meséli el akkori élményeit. Önmagában a dolgozat fizikai megjelenése is teljesen egyedi, eredeti alkotás: fekete borítón pirossal *NAPLÓ 1956*, a kézzel írott füzetke gerince másfél centis nemzetiszínű szalag. (Az összes többi beküldött frás számítógéppel készült.) Iskolából hazafelé nem véletlenül (szülőkkel reggel megbeszélte vásárlásra készülve) jut el a Blaha Lujza térre, „*ahol valami furcsa balhé van*”, itt találkozik a „*Munkásoknak kenyeret, Rákosinak kötelet!*” rigmust skandáló tömeggel, a követelések 12 pontjával, majd barátjával együtt teherautóra kapaszkodva közelről látja „*Sztálin Jóskát pofára esni*”. „*Még a levegőt is másként vettük, valami ismeretlen érzés lett úrrá rajtunk. A házak ablakaiból emberek integettek felénk és magyar zászlókat lengettek. Az összetartozás öröme és a szabadság szelleme áradt szét.*”

A Magyar Rádióhoz érve teherautójuk azonnal sorozatot kap, ahonnan hason csúszva sértetlenül megmenekülnek, de visszatekintve látják a sebesülteket, a kiömlő vért. Pisztolyt kap, és végig jelen van a rádió ostrománál. Október 28-ától fegyveres csoport tagja, „*...egy épületbe telepedtünk be, amikor egy orosz benyitott az ajtón, egy sorozat, a banda negyede meghalt. Visszalöttem, életemben először egy ember életét oltottam ki, a csapat megdicsért. Éjszaka sírtam, rájöttem, mit követtem el.*” A később ejtett foglyaikat megetetik, ittlétük okairól kérdezzetik, végül elengedik, de megüzenik, „*hogy a magyarok addig harcolnak, amíg ők el nem mennek.*”. Az utolsó napokban sebesültek ellátásában segít. „*November 4-én minden reményünk szertefoszlott, tapintható volt a félelem és az elkeseredettség. Osztályunkból egy gyerek meghalt, jöttek a megtorlások. Életem meghatározó részévé vált ez a pár nap*” – végződik Farkas Ete Domonkos életszerűséget, Prester József személyes élményeinek izzását hitelesen közvetítő írása.

Kovács Ibolya

„*Te napköziben nevelkedett, apró kamasz, / Te, akinek élete mindössze / Vagy tizenöt sivár tavasz. / Te, kibe már az ABC-vel / Tömték az ideológiát, / A szovjet*

tankok vad tűzében / Zengted a szabadság dalát.” Szentkúti Ferenc verséből részlettel kezdődik BÖRÖCZ ISTVÁN pécsi gimnazista egészen rendkívüli tehetséget sejtető, terjedelmes írása. Szalontay Kovács Ibolya, 16 éves munkáslány 1956. október 23-án, késő délután Rozi barátnőjével villamoson tart hazafelé, és meglepetten látják a mellettük elhajtó teherautó oldalán a „*Ruszkik haza!*” feliratot, majd otthon a családtagoktól értesülnek a városban zajló eseményekről. Útra kelnek, és a testvére, barátok, no és szerelme társaságában tanúi lehetnek, amikor „*Másfél órás kínlódás után Sztálin atyánk szobra végre megcsókolta a pesti aszfaltot*”. *Emberek! A Rádiónál az ávosok lőnek a tüntetőkre! Gyertek segíteni, sok a halott és a sebesült!*”

A Laci nevű barát édesanyja a Péterffy Sándor utcai kórházban dolgozik, tehát természetes módon egész éjjel a sebesülteket mentik, szállítják. Reggel a szülők megnyugtatóra hazasietnek, majd vissza a kórházba, ahonnan a Práter utcába küldik, mert ott is sok a halott, a sebesült. „*Térdre ereszkedve kötötték a sérülteket... Laci hirtelen lerántotta Ibolyát, de abban a pillanatban Miklós is mellé zuhant, kinek fejét eltalálták, agyveleje Ibolya arcára fröccsent.*” Ez a pillanat eldöntötte az élve maradtokban: harcolni fognak! Beállnak a corvinosok közé. fegyvert nem kapnak, csak Molotov-koktétl...

Innen kezdve tömöríthetetlenül gazdag az események sora: harcok, járőrszolgálat, kötözés, betegszállítás. Talán november 3-án, a várható nehéztüzérségi támadás hírére elkezdik saját dokumentumaik (iratok, igazolványok, naplók) megsemmisítését, elégetését, hogy ne juthassanak az ellenség kezére. Az egyik tűzrakáson Laci (néhány nap múlva ő is halott), meglát egy zászlót: „*Te, ez lógott a mozi előtt, ezt megmentjük. Csavard a derekadra, a ruha alá!*” Ibolya szót fogad. Végül a Péterffy Sándor utcai kórházban fogják el, vallatás, verés, majd két nap után váratlan szabadulás. A menekülés végállomása Ausztrália. Itt idézhetetlenül kalandos, szenvedésekkel teli élet, két férj, gyerekek, súlyos sérülést okozó merénylet ellene, de 1990. augusztus 20-án személyesen adhatta át Für Lajos honvédelmi miniszternek a zászlót. „*1956-ban mindössze 16 éves volt. Vajon nekünk lett volna akkora lelki erőnk, kitartásunk, hazaszeretetünk, amekkora ennek a kislánynak volt? Hányan haltak meg a hazájukért? Én képes lennék rá?*” – ezzel a kérdéssel zárja lebilincselő, felzaklató írását Böröcz István.

Nagy példányszámú megjelentetésért kiáltó, történelemkönyvekhez kapcsolódó szöveggyűjteménybe kívánczó írás! Főként az ilyen jellegű beszámolókkal lehet tanítványaink, gyerekeink, unokáink körében valóban hitelessé tenni, ébren tartani 1956 méltó emlékét.

Záróakkorként had idézzek a Kahler Frigyes–M. Kiss Sándor szerzőpáros a korszakkal foglalkozó, alapvető művéből egy számsort! A korabeli hivatalos adatok szerint a harcok alatt 2502 személy vesztette életét (a valóságban sokkal több!), közülük 97-en nem töltötték be a 15. évüket, 414-en pedig a 15–19 évesek korszályához tartoztak. Az 1956. október 23-a és december 31-e között megsebesült 19 226 fő 5,1 százalékáa 14 évnél fiatalabb volt, 17,4 százalék „már” a 15–18 évesek koresoportjához tartozott. *Tehát a fegyveres harcok minden ötödik áldozata kiskorú volt!* Egyikük sem akart meghalni, csupán egy szabad, független, parlamentáris demokráciával rendelkező, saját hagyományait, kultúráját őrző, másokkal egyenrangú kapcsolatokat teremtő európai Magyarországon szerettek volna élni.

JORDÁN ZSÓFIA (11 éves komáromi diák) példaszerűen rövid, torokszorítóan kalandos történetet felidéző dolgozatából, amelyben – az 1956-ban mindössze 14 éves – nagyapja lélegzetelállítóan izgalmas meneküléséről tudósít (a budapesti középiskolából a komáromi szülőháza). Egy későbbi tematikus csomóponthoz kapcsolódóan csak az utolsó bekezdést másolom ide. „*A forradalom kezdetétől két hónap telt el, mire mind a négyünket otthon tudott édesanyánk, aki ezekben a hetekben teljesen megőszült. Nemcsak azok voltak hősök, akik fegyvert fogtak a szabadságért, hanem azok az anyák is, akik némán és aggódva várták őket haza.*”

ÁRTATLAN ÁLDOZATOK

Tóth János életéről, 1956-os tevékenységéről, meghurcoltatásáról, ártatlanul leöltött börtönéveiről az Ózdon, a szomszédságában élő 14 éves PERGE BIANKA, az egri Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium tanulója készített interjút. Hősünk az Ózdi Kohászati Üzem esztergályosa, nő, két gyermek édesapja, az ország tíz legjobb dolgozója között tartják számon, sztahanovista jelvény tulajdonosa. Munkatársai bizalmából október 25-én a munkástanács tagjává választják. Ugyanezen a napon zavargások támadnak, a Tiszti Kaszinó előtt gyülekező tömeg láttán egy katonatiszt a megfélemlítés, a felosztatás szándékával a levegőbe lő, s az addig fegyvelmezett lakosság kezelhetetlenné válik. Azonban ekkor még csupán anyagi károk keletkeznek. 1956. október 29-ét Ózd történetében „véres hétfőként” jegyzik, mert e napon ávós tiszteket lincseltek meg. Az addigi nemzetőrpáncsnak idegösszeomlást kap, s ekkor az üzem legfontosabb eszközeit, értékeit sikeresen megvédő Tóth János a munkástanács megbízásából átveszi a nemzetőrség irányítását: a tüntetők megfélemezése érdekében katonai segítséget kér Miskolcra és Pétervárról, majd az egyik irodában talált ÁVH-s iratokat elzáratja, mielőtt azok tartalmának megismerése nyomán újabb utcai igazságszolgáltatás kezdődhetne.

November 22-én még csupán két hétre tartóztatják le, majd szabadulását követően a rend helyreállításában, a nagyolvasztó felrobbantásának megakadályozásában, a termelés újraindításában a munkástanács tagjaként kulcsszerepet játszik. Ennek ellenére ismételen letartóztatják, előbb hathónapos, majd egyéves, később (1958-ban) tíz, végül 12 évnyi börtönbüntetést szabnak ki rá tanúk és bizonyítékok nélkül. Holott „*anyagi értékeket mentett meg, nem bántott senkit, még fegyvere sem volt.*” A börtönben savat itatnak vele, felesége nem bírván az örökös zaklatás és a gyerekeit féltve, elválik tőle. Csak 1963-ban, az ENSZ-határozat nyomán szabadul. Igaz, egyúttal nevének megváltoztatására kényszerítik. Kinek állt ez érdekében? „*Az emberekben, akik akkor még nem éltek, tudatosítani kell ezeket a szörnyűségeket, hogy soha ne ismétlődhessenek meg!*” – összegez a krónikás, Perge Bianka.

Gál István

Mongelné Zsolnai Zsuzsanna könyvtáros bátorító szavai nyomán kezdett dolgozni a négy felső tagozatos, 7–8. osztályba járó diák, DORNYÁK DÓRA, ESZÉNYI KRISZTIÁN, GYURÁKI VIKTOR és FRÜHWIRTH PÉTER a falusi könyvtár szakkörének

tagjai. „Gál István Vecsés múltjának nemcsak ismerője, de tevékeny alakítója is. A Gróf Andrássy Gyula Általános Iskola tanára volt 32 évig. Jelenleg önkormányzati képviselő, több könyve megjelent városunkról, gazdag gyűjteménye van korabeli dokumentumokból. Az 1956-os események aktív résztvevője volt” – kezdődik a csoportmunkában készült pályázat. Hősünk a forradalom napjaiban 18 éves munkás a Kőbányai Textilben, ahol munkabeosztása miatt csak késő este értesül a budapesti eseményekről. Másnap reggel teherautón jutnak előbb a VII. kerületi rendőrkapitányságra, majd a helvárosba. A sorban előtte haladó középkorú férfi fejlődést kap. Néhány pillanattal előbb ő, az önérzetes fiatal csak felszólításra adta át helyét a tapasztalt, katonaviselt embernek: „elől menni nagyobb veszély! Nemzetőrnek áll. Vecsésen rend volt, senkit sem bántottak, még Rákosi Mátyás testvérét sem.november 4-én pont szolgálatban voltam, a Teréz utcában járóőröztiünk Hrovatin Emillel, hajnalban láttuk, hogy jönnek a tankok, de még reggel 8-kor is végeláthatatlanul sorjáztak.” Ezután következtek a megtorlások...

A dolgozat szavaiból, fényképeiből megtudhatjuk, hogy ezen a településen három emlékmű is figyelmezteti az arra járókat: „Nekünk nem szabad feledni!”. A könyvtári szakkörösökhöz méltón alapos bibliográfiával végződő pályamű hitelét jelentősen erősítette, hogy a díjkiosztó ünnepségen a jutalmazott fiatalokat Mongelné Zsolnai Zsuzsa könyvtárostanárról és Gál István nyugdíjas pedagógus egyaránt elkísérték a Budavári Palotába.

Tóth László

„Tóth László nem volt a tanárom. Nem tanulhattam tőle sem német nyelvet, sem irodalmat. Tanultam mást, önfegyelmet, mert megrázó élettörténetét harag, gyűlölet nélkül tudta elmesélni. Tanultam tőle a becsületről, az emberi helytállásról. Tanultam tőle szép magyar beszédet, mert élmény volt hallgatni őt. Sajnálom, hogy nem lehettem tanítványa” – záródik BORDÁN PÁLMA 11. osztályos fehérgyarmati gimnazista II. díjat kiérdemelt dolgozata. (Felkészítője Sipos Mária könyvtárostanárról volt.)

34 éves iskolai igazgatóhelyettesként, diákjait követve október 26-án véletlenül szerzem tudomást az este szervezett gyűlésről, ahol felkérlik a helyiek követelemre 20 pontjának felolvasására. Ettől kezdődően egyetlen feladatot végez, a rend fenntartását. Több esetben sikerül az ingerültebb hangokat lecsillapítania, a november 4-e utáni konzolidációt megkönnyítene. Ennek ellenére első lépésben állásvesztéssel sújtják, majd öt év hat hónapos börtönbüntetésre ítélik. (Egyébként ők ott, a keleti határ mellett már október 30-án éjjel észlelik a tankoszlopok megállíthatatlan áramlását az ország belseje felé.) Bűne nagyon egyszerű: köztisztelőben álló emberként hallgattak a szavára, határozott fellépésével, higgadtságával, jó konfliktuskezelő képességével meg tudta akadályozni a nagyobb összeütközéseket. Mindezekért 1957. augusztus 7-én előzetes letartóztatásba helyezik, börtönévei egy részét Szombathelyen tölti, hogy a szabolcsi család „könyvben” látogathassa... Ottani élményeiről szikár keserűséggel beszél, Vácott egy ideig Fónay Jenő cellatársa. „Ami velünk tetek, azt jóvátenni nem lehet” – vallja. Szabadulása után hónapokig semmiféle állást nem kap, majd segédmunkás lesz, végül 12 évi távollét után térhet haza Fehérgyarmatra. 1999-ben a város díszpolgárává avatják.

Kedves Laci bácsi! Köszönjük példaszerű életének hiteles történetét, annak továbbadását. Isten éltesse erőben, egészségben még nagyon sokáig! Kézszorítás a lejegyzőknek, a pályázó Bordán Pálmának, aki egyébként a megyei Bod Péter könyvtárhasználati versenyek egyik visszatérő nyertese, és köszönet az őt bátorító, támogató Sipos Mária könyvtárostánának.

Tihanyi Árpád

„Tihanyi többek között édesapám általános iskolai magyar és történelem tanára volt, ahol a gyerekeket hazaszeretetre, tisztességre és mások megbecsülésére nevelte. Édesapám a tanár úr nagy tisztelője, épp ezért szeretnék emléket állítani személyének a forradalom 50. évfordulóján” – indokolja a témaválasztását UNGER ANNA 17 éves budapesti gimnazista. (Lám, ismét a személyes, családi szálak fontossága!) Mint közismert, 1956. október 26-án Mosonmagyaróvárott a laktanya előtt gyülekező, a vörös csillag levételét követelő tömeg jelentős részét lemészárolják. Az ennek nyomán kialakuló önbíráskodás, és a pogrom-hangulat megfékezésére Szigethy Attila Földes Gábor szfnészt és Tihanyi Árpád tanárt kéri fel, amit ők sikerrel el is végeznek. Az „igazság napja” 1957. május 23-án következik el, amikor a Szigethy Attila öngyilkossága miatt elsőrendű vádlottá „előléptetett” Tihanyi Árpádot és Földes Gábort halálra ítélik, majd kivégzik.

A riport Tihanyi Lászlóval, a kisebbik fiúval készült, ebből megismerhetjük a család túlélési erőfeszítéseinek részleteit. „Túléltük és megvagyunk, próbáltuk megállni a helyünket. Sohasem titkoltuk, ki volt ő, ha sértés ért, elviseltük, úgy fogtuk fel, hogy az árral szemben kell úsznunk.” László természetesen nem tanulhatott tovább, ma is villanyszerelő. „A kivégzés után apám ruhái nagynénémhez kerültek, aki spirituális képességekkel rendelkezett. Többször is álmodott apámmal, de úgy két évvel a halála után azt álmodta, hogy apám az ölébe tette a bekecsét és megsimogatta a bekecs nyakrészét. Rögtön felriadt, megkereste a bekecsét, kibontotta a nyakrészét és ott volt a búcsúlevél, amit azonnal el is juttatott hozzánk. Ez a levél tartotta életben a családjunkat. Apánk tanácsokat adott az élethez és megbocsátott kivégzőinek. Ez sarkallt minket arra, hogy megbékéljünk és kitartsunk.”

Véleményem szerint a történet tömörített változatát és a búcsúlevél teljes szövegét minden középiskolai történelmi szöveggyűjteménynek tartalmaznia kellene.

Bartha Margit

Nagykőrösön október 26-án volt az első megmozdulás, amikor énekszó és a Nemzeti dal hangjai mellett ledöntik a szovjet emlékművet, majd a Kossuth térre, a helyi pártbizottság épülete elé vonul a tömeg, ahol az egyetemi ifjúság 16 pontját szerették volna átadni a párttitkárnak. Minderről RÁCZ SZABINA 12 éves, nagykőrösi kislány, két szemtanúval (Hegedűs Károly, Prikkel Pál), folytatott beszélgetéséből értesülünk. „Tárgyalás közben kilőttek a pártbizottság épületének ablakából. Tőlem 20-30 méterre állt egy 17 éves diáklány, név szerint Bartha Margit, aki összeesett, s meghalt. A tömeg felzúdult. Akkor teherautóval megérkezett egy

szakasz katonaság, vállukon puskával. A puskájukat odaadták az embereknek, de egy lövés sem dördült el. Semmiféle incidens nem történt. A pártházból elszöktek az emberek. A tömeg lassan hazaindult. ...A végzetes lövést leadó személy kilétének felderítésére sohasem indult nyomozás.”

NAGYSZÜLŐK, UNOKÁK

A dolgozatok legjelentősebb csoportja vagy közvetlenül a nagyszülőkkel folytatott beszélgetések sűrített lejegyzéséből, vagy a nagyszülők (60–80 évesek) korcsoportjából való szemtanúk vallomásaiból állt össze.

„Mi már a köztársaságban születtünk, 15 és 16 évesek vagyunk. Történelemórán még keveset tanultunk az 1956-os forradalomról, de nagyapáink érdekes részleteket meséltek. Nem voltak a forradalom hősei, de mindkettejüket közről érintette.” Kezdődik a NÁDAS ANNA és BEÁTA békéscsabai testvérpár által küldött négyoldalas „gyöngyszem”. **Uhrin György** anyai nagyapát 1952-ben katonatisztté avatják, s nyomban Péterváására, a 71. tüzérezredhez kerül, amely bármely pillanatban hadrafogható, komoly tűzerővel (messzehordó és páncéltörő ágyúk különböző fajtáival) rendelkezett. Máig komoly feltevésekre okot adó szavai szerint: „A forradalom kirobbanása előtt, már augusztusban elszállították az ezredből a nagy horderejű fegyvereket, így nekünk csak kézfegyvereink maradtak” (Ki, hol, mikor döntött így? A KGB, az ÁVH, a magyar, netán a szovjet Központi Bizottság? – sorjáznak a kérdések.) Egyébként Péterváarán is a nemzetörök vették át a hatalmat, összetűzésre nem került sor. 1957-ben nagyapának is alá kellett volna írnia a hűségnyilatkozatot, miszerint „a Központi Bizottság utasításait feltétel nélkül végre kell majd hajtania.” Nem vállalta, inkább leszerelt, visszament Békéscsabára a szülői házba, fizikai munkásként kezdett új életet.

Nádas Mátyás, az apai nagyapa ezekben a napokban harmadéves műegyetemi hallgató, aki kényszerű betegszabadság után csupán október 22-én este kerül vissza Budapestre. Ott van a másnap 10 órakor kezdődő nagygyűlésen, délután a mintegy 4000 fős tömegben a Budafoki, majd Bartók Béla úton, a Gellért rakparton át vonulnak a Bem térre, jár a Parlamentnél, szeretne, de nem jut el a Rádióig. Később járőrszolgálatot teljesít a nemzetőrségben. Élete nagy pillanata, amikor november 4-e után, az egyik nap délutánján a Szentháromság téri Műegyetemi Kollégiumba sietve, dermedten meglátja, hogy „diákokhozunk előtt fél tucat orosz harckocsi állt és az ágyúcsövüket az épületre irányították. A főbejárathoz mentem, ahol egy kistermetű orosz állított meg azzal, hogy neki a katonai törvények értelmében szét kell lövnie az épülete”. A 21 éves fiú bátorsága, lélekjelenléte, nyelvtudása, konfliktusmegoldó készsége, a kollégiumban lévő kézfegyverek villámgyors összegyűjtése, (no, és véletlenül a táskájában lévő orosz nyelvű szakkönyv) révén az épület és a benne lakó diákok, hosszú alkudozások után megmenekülnek.

S ebből az írásból való idézet: „Még 1956. november derekán esett meg velem a Clark Ádám téren, az őrszolgálatot teljesítő orosz szakasz parancsnokát meg kellett győznöm, hogy ő akkor a Duna folyó jobb partján állt Magyarországon, és nem a Szelei csatornánál, ahogyan ő tudta.”

Herold László „79 éves magyar–történelem szakos középiskolai tanár, nyugalmazott gimnáziumigazgató. 2006-ban Eötvös József-díjat kapott, ő a nagyapám” – írja **HEROLD ANNA** 8. osztályos tanuló Nagyvázsonyból. Valójában kétszólamú emlékezés részeseivé válhatunk a pályázat olvasása közben, mert a nagyapa ekkor már Salgótarjánban középiskolai tanár, és érthetően az ottani eseményekről számol be szemtanúként, de lelkesen kiegészíti (Március 15. tér: Sinkovits Imre szavalata. Parlament: Nagy Imre beszéde), az elhangzottakat az akkor még Budapesten élő egyetemista, a későbbi nagymama. (Kénytelenek vagyunk megjegyezni, hogy sajnálatos módon Salgótarjánból egyetlen pályázat sem érkezett, pedig néhány szemtanú feltehetően még ott is él.)

Az élethű, jól követhető történetekből terjedelmi okokból mindössze két mozzanat kiemelésére futja. „*Sosem felejttem el azt a házkutatást, amikor pufajkások – fegyvereket keresve – a kollégium pincéjében felfedezték »a titkos fegyverraktárt«.* Dr. Dornyai Béla muzeológus itt tárolta ugyanis, raktárhelyiség hiányában a XV–XVI. századi fegyvergyűjteményét: nyílhegyeket, kanócos pisztolyokat, elöltöltős puskákat. A műveltnek legkevésbé sem mondható »elvtársak« örömittas arccal rongálták meg, tették harcképtelenné a veszélyes harci eszközöket.” A hírhedt, 1956. december 8-án megeseett sortűzről részletesen szól, majd egy ártatlan fiúra emlékezik: „*A halottak között nem volt sem orosz katona, sem karhatalmista. Köztük volt viszont egy volt kedves tanítványom, a fiatal egyetemista-költő, Ravasz István. Istók, ahogy szülei szólították, a szünetre jött haza a fővárosi egyetemről. Szülei házának pinceablakánál éppen szemet lapátolt, amikor a halálos lövés érte. Eltévedt golyó vagy hidegvérű orvlövész műve, nem tudni. 18 évesen lett a forradalom egyik vértlen áldozata.*”

KOZÁK SZABOLCS (7. osztályos) és **CSABA** (9. osztályos) Budapestről már két generáció emlékeit hozzák elénk. A dédnagyapa Segesden állomásfőnök, a nagyapa pedig Nagykanizsán él. Mindketten a rend, a béke és a nyugalom fenntartásáért tették, „amit megkövetelt a haza.” Ennek ellenére a november 4-ét követő időkben természetesen a vádaskodás, a rágalmazás esetükben sem marad el. „*A mai napig büszke vagyok arra, hogy részese lehettem ennek a tiszta nemzeti forradalomnak, amely a mi forradalmunk volt. Soha életemben olyan egységet, olyan lelkesedést, olyan örömet a tömegek részéről nem tapasztaltam, mint akkor. Életem nagy eseménye volt és marad*” – vallja a még közöttünk lévő nagyapa, akinek unokái hálások a történetek, az élmények megosztásáért, no, és büszkék, hiszen nagyszerű példák vannak a családban.

A szakaszzáró gondolatot a 15 éves, szombathelyi gimnazista, **HORVÁTH L. BENCE** interjúalanyától (édesanyja egykori osztályfőnökétől) idézzük: „*1956 olyan volt, mint a hamu alatti parázs. Élni hagyta a reményt. Váratlanul fellobbanó tűz, előreláthatatlan, de mégis szükségszerű. Tudtuk, hogy az az állapot, amiben addig volt a nemzet, nem lehet végleges.*”

* * *

ERDÉLYI SORSOK

Erdélyből összesen három pályamű érkezett, és színvonaluk okán mindannyit díjaznunk kellett!

Varga László

„Anyai nagyapám Varga László, református lelkész 1928-ban Zilahon született, jogot hallgatott, majd teológus lett, 1956. szeptember 4-én doktorandusként két hónapos ösztöndíjjal érkezett Budapestre” – kezdődik DEMETER ÁGOTA-DOROTTYA (18 éves, marosvásárhelyi gimnazista) pályázata. Teológus társaival együtt részt vett az egyetemi ifjúság felvonulásán. „Indultunk, de mire odaértünk, a diákok már felolvadtak az óriási tömegben... Akkorra (a Bem szobornál) már kétszáz ezres volt a tömeg. Óriási volt a lelkesedés... ott jutott valakinek eszébe, hogy a kommunista címert kivágja a zászlóból, s így emelkedett a magasba egy óriási lyukas zászló. Üdvrivalgás fogadta. Szelíd ember vagyok, csak a háttérben, oldalt mentem. Nem ordítottam, mert az már nem jött ki a torkomon. Csak lábbá, füllé és szemmé változtam azokban a napokban. Mindenütt igyekeztem ott lenni, hogy szedjem a begyembe a dolgokat, mint a mesében a Kiskakas, és itthon bocsáthassam ki begyemből a tüzet.” November 4-én érkezett haza, néhányan memorandumot készítenek az ENSZ részére, hogy az erdélyi magyarság ügyét csatolják a magyar kérdéshez, a fiatalok röpcédulákat készítettek, a tanárok és a lelképásztorok pedig a történeteket, a híreket értelmezték az emberek számára.

A vádiratban többek között ilyen kitételek szerepeltek: „szeszisitalok fogyasztása közben burzsoá, nacionalista magyar dalokat énekeltek, mint például a *Te vagy a legény Tyukodi pajtás...*” A legfőbb vádpont: Budapesten találkozott Németh Lászlóval és Tamási Áronnal, akikkel az erdélyi magyarság sorsáról beszélgettek. Varga László büntetése: életfogytiglan! „*Három dolog kellett a túléléshez: hit, humorérzék, és a vállalás öntudata. Aki hitt, az tudta: életem Isten kezében van, aki nagyon szeret és akinek célja van most is velem. Aki hitt, abban békesség volt, és ezt a békét árasztotta, erőt adva másoknak is.*”

A hét év börtön után egészen más világot találnak maguk körül, de beilleszkednek, nehéz élet következett, kicsi parókiákon kellett szolgálnia, nem engedték a doktorátus befejezését, de máig aktív író, szervező, közéleti ember. Ahol csak lehet „*a legnagyobb örömmel mondom el, hogy mi volt 1956, mert a mai ifjúságnak tudnia kell, mit jelentett az a csodálatos élmény, amikor mindenki szabadon, őszintén mondhatta a véleményét és áldozatot vállalt. Ha kellett, az életét is adta, hogy szép és áldott legyen nemzetünk jövője.*”

Dénes Elemér

Az ötvenes évek börtönviszonyairól ad hiteles képet Dénes Elemér dési lakos beszámolója, amelyet BALOGH ENDRE 11. osztályos, dési gimnazista jegyzett le.

A dolgozatíró ismeretei szerint Románia lakosságának nyolc százaléka volt magyar abban az időben, de a bebörtönözöttek között már egyharmados nagyságrendet

képviseltek. 1956-ban Szamosújvár hirhedt börtönében 11 ezer rab volt, megközelítően 30 százalék magyar, 20 százalék szerb, zsidó, német és csupán a fennmaradó 50 százalék lehetett román.

Az ítélet alapjául szolgáló vádak: hazaárulás, államellenes cselekmény. Dénes Elemért Désen tartóztatják le, Kolozsvárott ítélik el, majd Pitestire viszik, ahol egyetlen teremben 72 egyetemistát, végzős hallgatót zsúfolnak össze. A szinte idézhetetlen kegyetlenkedések pontos leírását tartalmazza az interjú; most szándékosan csupán egy mozzanatot másolok ki.

„A Turcanu Eugen nevű alak (azelőtt vasgárdista volt, amint később kiderült, az egész akciót a Belügyminisztérium szervezte) kiállott a terem közepére, és elkezdett beszélni a reedukálásról. Soare Ioan nekiugrott, hogy mit pofázik. Turcanu visszamondott neki, Soare felpofozta. Erre kitört a pokol. A korábban már ott lévőket elővették priccsek alól a botokat, Soaré t rögtön félholtra verték. Utána a többieket is sorban végignyújtották a padokon, addig verték, amíg elájult, utána vízzel végigöntötték, és aztán újból. Azért, hogy ne sikoltsunk, ugyanaz a véres, mocskos rongy járt mindegyikünk szájában.

Én meg a Balla Andre a szélén voltunk, minket odatettek, hogy a vért töröljük. Nem volt a kezünk ügyében más, hát a kucsmánkkal separtuk le a vért a padokról. Lefolyó nem volt, hanem a priccsek alá separtuk. Végül Endrét is összetörték, én voltam az utolsó. Már ők is fáradtak voltak, de azért ez nem állította meg őket. Az első ütések még fájtak, aztán elájultam. Engem már nem is húztak félre a priccsekre, csak belöktek alájuk a vérbe. Három hétig minden este más és más módszerrel vertek meg.”

„...Miután hazaérkeztem, kezdődött a kálvária újabb része. Nem volt elég a börtön, a Securitate követett. Lépten-nyomon kísérték be, végül már »bennfentes« voltam náluk. Úgy kéthetente bevittek, nem bántottak ugyan, de mindenfélét kérdeztek. Nagyon kellett vigyáznom, hogy be ne mártsak senkit.

Évek teltek el azután, és rendre sikoltva ébredtem meg álmomból...”

Csiha Kálmán

CSETERÁS GYÖRGYI 1956 hatásai Erdélyben című, Marosújvárról postázott írását a többiekhez hasonlóan, egy szakirodalmi áttekintéssel kezdi, majd a nevezett, nyugalmazott református püspökkel folytatott mélyinterjú részleteit olvashatjuk.

Az általános helyzetet a fentiek mellett jól jellemzi **Fülöp G. Dénes**, nemrégiben elhunyt marosvásárhelyi lelkész vallomásának töredéke. *„A fő vádpont ellenem az volt, hogy 1957 március 15-én imádkoztam a magyar népért és az októberi foglyokért azon a reggeli áhítaton, ahol Adorjáni Dezső a magyar himnuszot játszotta volna. Tizenegy évi börtönre, teljes vagyonvesztésre, s ráadásul 10 évi teljes társadalmi jogvesztésre ítélték. Valójában 21 évi büntetést kaptam.”*

A nagy műveltségű, széles látókörű, történelmi távlatokban gondolkodó, hosszú börtön éveket maga mögött tudó bölcs ember, Csiha Kálmán püspök úr szavait minden magyar érettségizőnek ismernie, olvasnia kellene. Ebben az esélyben bizakodva, mindössze egy hosszabb bekezdés idézésével teszünk kísérletet az egész írást jellemző szellem bemutatására.

Az interjúkészítő kérésére, miszerint állítsa fontossági sorrendbe a három jelentős magyar forradalmat, illetve szabadságharcot (Rákóczi, 1848–49. 1956). kitérő választ ad. *„Inkább párhuzamot szeretnék vonni közöttük. Mindenik megmozdulásban ott volt az önzetlenség. Ez már megkezdődött Bocskaival, mert őt a török magyar királlyá akarta koronázni. Nem akart király lenni, azt mondta: Azé a korona, aki ellen én harcolok, mert ő a király. Én csak azért harcolok, hogy megadja a szabadságjogokat. Hites nemzetünk szabadsága minden aranyúdl, ezüstnél többet ér!*

Ugyanezt az önzetlenséget találjuk II. Rákóczi Ferencnél is. Ő sem akart király lenni, csak a szabadságért harcolt. Az volt a zászlójjára írva: Istennel a hazáért és szabadságért! Ugyanezt a vallási türelmet látjuk, katolikus volt, de az erdélyi rendeknek megadta a vallási szabadságot.

Láttuk az önzetlenséget az 1848-as szabadságharcban, amikor az egész nemesség önként lemondott nemesi előjogairól, javasolta a jobbágyfelszabadítást. Tehát nem magukért harcoltak, hanem a népért.

1956-ban láttuk az önzetlenséget, amikor a kirakatok betörték, de nem rabolták ki az üzleteket, sőt oda volt téve egy doboz az elesettek, a sebesültek javára. Forradalom még soha nem volt ilyen önzetlen, mert a forradalmak mindenütt fosztogatással jártak.”

Nem panaszkodik, nem sajnálatja magát az átélt megpróbáltatásokért. Sokkal inkább értelmel, nemzetközi összefüggéseket keres. következtetéseket fogalmaz meg. *„Meg kell erősödniünk nemcsak gazdaságilag, hanem lelkileg is, mert, ha elveszítjük lelkünket, akkor felolvadunk... ki kell bírni, amíg belépünk Európába, mert 43 államban élnek már magyarok, ... de csak önmagunk vagyunk felelősek magunkért.”*

* * *

A kínálkozó kérdéseket, válaszokat ki-ki keresse tovább önmagában! Töprengve, vitázva, olvasva, beszélgetve. 1956 megtarthat bennünket, ha mi is megőrizzük igazi, eredeti tiszta arcát, üzenetét.

Magunk köszönettel és felhívással búcsúunk az érdeklődő olvasóktól, könyvtárosoktól, pedagógusoktól, történészektol, szociológusoktól, szülőktől, nagyszülőktől. Ki-ki a saját közvetlen környezetében keresse fel a még élő szemtanúkat, élményeiket, dokumentumaikat gyűjtsék össze, őrizték meg az utókor számára. például a könyvtárak helytörténeti gyűjteményekben! Együttal köszönjük a fenti pályázatban fáradozó munkáját, a szorgalmas, okos fiatalokét, a segítőkész szülok, nagyszülok türelmét, bátorítását, és a legkevésbé sem utolsó sorban a pedagógusok, a könyvtárosok ösztönző, támogató bizalmát amelynek eredményeként megszülethettek az apró töredékekben felvillantott, felkavaró, emléket állító, igazabb képet kirajzoló, maradandó írások.

Nagy Attila

...egy nép azt mondta: „Elég volt”

(Találkozások, emlékek, olvasmányok
1956-ról)

A Magyar Olvasástársaság
általános és középiskolai tanulók számára meghirdetett
kárpat-medencei pályázatának díjazottai

11–14 évesek:

- I. díj: Herold Anna (Nagyvázsony, Várnai Zseni Általános Iskola)
Perge Bianka (Eger, Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium)
- II. díj: Fejes Olivér, Gelencsér Gábor, Iszák Gabriella, (Budapest, Pannonia
Sacra Katolikus Általános Iskola)
- III. díj: Horváth Bence (Szombathely, Gothard Jenő Általános Iskola)
Rác Szabina (Nagykőrös, Petőfi Sándor Általános Iskola)

Dicséretben részesültek: Dornyák Dóra, Eszényi Krisztián, Gyuráki Viktor,
Frühwirth Péter (Vecsés, Falusi Általános Iskola)
Farkas Ete Domonkos, (Nagytarcsa)
Kozák Szabolcs (Budapest)
Tasi Réka (Szolnok, Kassai úti Általános Iskola)

15–18 évesek:

- I. díj: Demeter Ágota-Dorottya (Marosvásárhely, Bolyai Farkas Elméleti Lí-
ceum)
Böröcz István (Pécs, Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma)
- II. díj: Balogh Endre (Dés, Andrei Muresanu Főgimnázium)
Bordán Pálma (Fehérgyarmat, Deák Ferenc Gimnázium)
- III. díj: Cseterás Györgyi (Marosvásárhely, Bolyai Farkas Elméleti Líceum)
Nádas Anna és Nádas Beáta (Békéscsaba)
Unger Anna (Budapest)

Dicséretben részesültek: Lovász Lilla (Szolnok, Tiszaparti Gimnázium és
Szakközépiskola)
Kozák Csaba (Budapest)

„Nagy élményem volt '56”

Beszélgetés Csics Gyulával,
a Tatabányai Városi Könyvtár igazgatójával

Két pesti srác 1956-ban naplót írt a forradalmi eseményekről. Csics Gyula ekkor tizenkét esztendőős volt, barátja, Kovács Jancsi pedig tizenhárom. A történetek lejegyzésének idején mindketten az általános iskola padjait koptatták, és vélhetően sem akkor, sem pedig később nem gondoltak arra, hogy ötven esztendő múltán, a forradalom jubileumi évfordulójára a naplók sorsa beteljesül, azaz nyomtatásban is megjelennek az '56-os eseményeket dokumentáló krónikáik.

Egy szerencsés találkozás segítette hozzá az olvasókat, hogy Csics Gyula Magyar forradalom 1956. Napló címmel megjelent kötetét 2006 nyarán kézbe vehessék. 2004 februárjában, Tatabányán, a megyei könyvtárban megrendezett, '56-os eseményeket felidéző beszélgetés résztvevője volt Csics Gyula, és itt tartott előadást Rainer M. János az 1956-os Intézet igazgatója. A beszélgetés végén Csics Gyula „Mindjárt a kezembe is nyomott egy dossziét, ezzel: »talán érdeklő...«” – írja Rainer M. János a kötet bevezető soraiban. Az olvasó pedig csendben megjegyezheti, milyen szerencse, hogy mindez így történt, hiszen az 1956-os Intézet igazgatóját nagyon is érdekelte a gyermekírással papírra vetett szöveg, ennek köszönhetően a napló 2006-ban, az ötvenedik évfordulóra megjelentethető.

A Tatabányai Városi Könyvtár vezetője könyvének vitathatatlan sikere ellenére sem tartja magát írónak, egyetlen „rangot” hajlandó elfogadni, ez pedig a „kis naplóíró” elnevezés. Ez a rendkívül szerény, és ősz szakálla ellenére fiatalos lendülettel bíró, optimizmust sugárzó férfi éppen egy budapesti általános iskolai „író-olvasó” találkozójáról érkezett a beszélgetésre. Nem kerülhettem hát meg a kérdést:

- *Milyen minőségben vett részt a zugligeti általános iskola rendezvényén?*
- *Irodalmi pályázatot hirdettek az iskolában, a gyerekeknek 1956-ról kellett írni. Riportot lehetett készíteni '56-ban élt, és a forradalom eseményeiben részt vett, vagy azokra emlékező emberekkel, de más formában is fel lehetett dolgozni az akkori eseményeket. Engem, a napló okán azért hívtak meg, hogy meséljek '56-ról.*
- *A kötet megjelentetésekor volt elképzelése arról, hogy majd esetleg az ön egykori kortársai, a tizenévesek közül kerülnek ki az olvasói?*
- *Nem volt ezzel kapcsolatban semmilyen elképzelésem és szándékom sem. Egyébként is 2004 előtt el sem tudtam volna képzelni, hogy kiadhatnák a naplót.*

A húgom és a családja bíztattak, hogy a naplóval kellene kezdeni valami. Amikor a rendszerváltozás után elő lehetett venni az ilyesfajta írásokat, elővettem és nézegettem. A családom és a szüleim tudtak róla. A húgom arra kért, hogy egy másolati példányt adjak neki is. Én azonban még 2000 táján nem éreztem, hogy ez nagy alkotás lenne, hogy terjeszteni kellene. Az ember egyébként sem a nagyközönségnek ír naplót, nekem sem voltak soha ilyen gondolataim. Amikor három évvel ezelőtt Tatabányán lent járt Rainer M. János, akkor meghallgattam az előadását, és utána odaadtam neki a naplót, három hét múlva megkerestek az 1956-os Intézetből. Közben Kovács Jancsi naplóját is keresni kezdtük.

– *A gyerekekkel való találkozásokon, hogyan látja, nincs nagyon távol a mai fiataloktól 1956 emléke?*

– Erről rendkívül vegyes tapasztalataim vannak. A gyerekek azonban többnyire érdeklődők, kíváncsiak, főként a meseszerű részletek birizgálják fel a fantáziájukat. Vannak olyanok, akik sokat kérdeznek. A kötet kapcsán már sokféle találkozót vettem részt, politikai jellegű találkozókra azonban nem mentem el. Tatán is azt akarták, hogy én legyek az '56-os díszvendég. Ezt azonban nem vállaltam. Ha a naplóval kapcsolatban hívnak, a felkéréseknek szívesen eleget teszek, de hogy én kiülteget „díszpinty” legyek, azt nem szeretném. Azt vállaltam, ha hívtak, pártoktól függetlenül elmentem, de ha valaki nem a naplóra vonatkozóan kérdezett, akkor én azt mondtam, ne haragudjon, én nem vagyok '56-os mártír, nem börtönöztek be, én egyet vállalok, a „kis naplóíró” szerepét. Engem nem lehet zavarba hozni, mert amit leírtam, arról tudom, hogy úgy volt.

– *Mit tudnak a mai kiskamaszok 1956-ról, találkozott-e olyan gyerekekkel, aki a napi aktuálpolitikai eseményeket, a ma divatba jött virtuális napló, azaz blog formában rögzíti? Egyáltalán mutatnak-e olyasfajta érdeklődést a mai gyerekek a napi politika iránt, amilyent ön mutatott annak idején, tizenkét esztendőskorában?*

– Ilyennel nem találkoztam, de a gyerekek általában nagyon lelkesek. És nagyszerű kis iskola az, ahol ma voltam, nagyon jól éreztem magam. Azonban azt mondhatom, hogy a mai gyerekek mások. Érzem irányukból a szeretetet, a kíváncsiságot és az érdeklődést, de ők sem tekintenek „író úrnak”, ezt a fajta, számomra értelmetlen tiszteletet a rádióban egy velem készült riport során éreztem. Ám, amint azt említettem, én csupán „kis naplóíró” tartom magam, hiszen irodalmi alkotást, regényt vagy verset soha nem írtam és nem is akartam, kivéve a kamaszkoromban álneven írt szerelmes verseket. Nem éreztem szükségét, hogy írjak, de talán tudtam fogalmazni. Gimnáziumban mindig úgy írtam a megadott címmel fogalmazást, hogy mondtam magamban az abc-t, és aztán megkértem egy osztálytársamat, hogy szakítson félbe, és ha ő azt mondta, hogy puff, akkor ahol megálltam az abc mondásában, azzal a betűvel kezdtem írni fogalmazást. Elkezdeni nehéz, de ha már van egy betű, onnan már el lehet rugaszkodni.

– *Hogy jött 1956-ban az ötlet, hogy naplót írjon?*

– Nagyon jó barátom volt Kovács Jancsi, akivel egy iskolába jártam. Édesanyám találkozott az ő édesanyjával, aki elújságolta, hogy Jancsi naplóírásba kezdett. Ekkor gondoltam arra, hogy én is naplót fogok írni. 1956. október 24-én

elkezdtem a naplóírást, a 23-ai eseményeket csak másnap, utólag jegyeztem be az A/4-es formátumú vonalas füzetbe. Annak idején valóban úgy éreztem, hogy „képben vagyok”, és így visszagondolva, sokkal nagyobb gyereknek éreztem magam, mint amilyen voltam. Most, amikor az 1956-os Intézet engedélyt kért tőlem a napló megfilmesítésére, és a szereplőválogatás során egy győri iskolából kiválasztott fiúval először találkoztam, nem akartam hinni a szememnek, lehetséges, hogy ilyen kisfiú voltam én is '56-ban?

– *Mit érzett, amikor „egykori önmagával” szembesítették?*

– Érdekes érzés volt látni, hogy milyen lehettem '56-ban, de ettől én nem lettem magasabb vagy nagyobb ember.

– *Ha már „naplóírásra adta a fejét”, jelentett-e valamiféle „érzéki örömet” maga az írás?*

– Nem, sőt a vége felé nemhogy örömet nem jelentett, hanem inkább csak kötelesség volt. A két napló azonban – mint ahogyan azt sokan felételezték – nem „versenyzett” egymással, sem annak idején sem pedig ma. Meggyőződésem, hogy a két napló segíti, segítette egymás.

– *Kamaszként hogyan látta a forradalmat?*

– Nagy élményem volt '56. És azt gondolom, hogy a naplót a mai olvasók azért is szeretik, kedvelik, mert ez nem memoárkötet, nem visszaemlékezés, nincs benne semmi utólagos érzés. Én tizenkét évesen nem láthattam mindenbe bele, azt írtam, amit láttam és hallottam. Döntő jelentőségű volt, hogy Budapest központjában laktunk, és ahol laktunk, ott történtek a nagy jelentőségű események. Akkor valahogy úgy éreztem, hogy írni kell, és Jancsival azt határoztuk el, hogy addig írjuk a naplót, amíg ki nem mennek az oroszok. Én azonban nem tartottam magam ehhez, de tudom, hogy Jancsi sokáig írta még a naplót.

– *Ön orosz és történelem szakon végezte az egyetemet, ma már nyilván történész szemmel is tekint az egykori eseményekre, hogyan vélekedik ma '56-ról?*

– Annak idején úgy éreztem, hogy írnom kell, ám azóta sem foglalkozom '56-tal, és nyugodtan mondhatom nem értek hozzá. Nagyon nehéz ma azt megértenem, hogy miket írnak '56-ról, hiszen én annak idején ott éltem, és nem az történt, amit később leírtak. Például én láttam, hogy a magyarok közül Kádárt senki sem akarta. Akkor talán egy kicsit félni is kezdtem, hogy akkor, amit én leírtam, az nem igaz, az mind hazugság.

– *Az egyetemi évek alatt mit tanítottak Önöknek 1956-ról?*

– Én 1962–68 között jártam Pesten a bölcsészkarra, akkor azonban egyáltalán nem volt téma '56. Nem is tanítottak róla semmit az egyetemen, így aztán nem volt nehéz nem tudni a forradalom eseményeiről. Azt biztosan tudom, hogy sem én, sem a környezetemben élő emberek nem ejtették ki a szájukon azt, hogy ellenforradalom. De arra is emlékszem, hogy a magyarok többsége sem emlegette így a forradalmat. S bár erről nem született hivatalos konszenzus, mindenki automatikusan '56-nak nevezte a forradalmat, és azt is tudta mindenki, hogy ez nem egy üres évszám, hanem ez a forradalom szinonimája.

– A naplóból az is kiderül, hogy sokat olvasó kamasz volt, elképzelhető, hogy a későbbi könyvtárosi pályafutását már ezekben az években megalapozta?

– Kamasz koromban is imádtam a történelmi témájú könyveket, például az *Egri csillagokat*. Valószínűleg könyvtárosnak is azért mentem, mert irdatlan mennyiségű könyvet olvastam el. Naponta kiolvastam egy könyvet.

– A naplóban 1956. október 23-ától 1957. március 15-éig rögzíti az eseményeket. Eszébe jutott később, hogy esetleg folytassa a naplóírást, akár a rendszerváltozás utáni időszakban?

– Naplót sem azelőtt, sem azután nem írtam. Talán azt lehet mondani, hogy ma fiok, ám ez inkább a napló utóéletéről szóló napló. Kénytelen voltam néhány feljegyzésben rögzíteni, hogy mi történt a napló megjelenése óta. A napló népszerű lett, sok helyre hívnak, határon túlra is, és én minden felkérésnek eleget teszek, de ha '56-tal kapcsolatban kérdeznak, azt mindig elmondom, hogy én nem vagyok szakértő, és nem érzem magam arra hivatottnak, hogy ez ügyben nyilatkozzak.

– *Annak idején mindennap rögzítette az eseményeket?*

– Nem minden áldott nap írtam le a történéseket, volt úgy, hogy egy hét elmaradásom is volt, és utólag, emlékezetből írtam meg, hogy mi történt. Ezért is volt jó, hogy Jancsival együtt csináltuk, mert volt, amire ő emlékezett jobban, volt, amire pedig én.

– *Érzékelhetően Önnek nagyon fontos az egykori barát, Kovács Jancsi naplója is, hiszen a beszélgetésünk folyamán többször említette, és a napi sajtóból az is tudható, hogy ez a napló különös körülmények között került elő. Mesélne erről valamit?*

– Jancsi nagyon jó barátom volt, különös, különcnek is mondható, érzékeny fiú, akinek a sorsa már kamaszkorában is szerencsétlenül alakult. Én voltam az egyetlen barátja, mert sajnáltam, vigyáztam is rá, hiszen közel éreztem magamhoz, de később a gimnáziumban már nem találkoztunk olyan gyakran, néha már terhes volt számomra Jancsi barátsága, talán még szégyelltem is. Most, amikor már látszott, hogy az én naplóm megjelenik, kicsit rosszul éreztem magam, hogy az én naplómat mindenki megismerheti, a Jancsiét pedig nem. Úgyhogy nagyon boldog voltam, amikor a naplója előkerült, és soha nem jutott eszembe, hogy a két napló versenyezni fog. Mindig is meggyőződésemm volt, hogy a két napló segíti egymást. Kieselbachék facsimilét csináltak Kovács János naplójából, és ez nekem tetszik. Az én naplóból pedig jó néhány információ megtudható Jancsi naplójával kapcsolatban.

– *Az igényes kivitelű kötet borítójául az Ön gyermekkori színes rajza, egy város-térkép szolgált. Egy képzeletbeli város címet adta a térképnek, de Budapest szerkezete és utcái jól felismerhetők a rajzon. Ha pedig az ember alaposabban elmélyül a térkép tanulmányozásában, akkor egy Csics Gyula utcát is talál.*

– Emlékeim szerint a térképet is '56-ban kezdtük el rajzolni. Jancsival együtt neveztük el az utcákat, így aztán magunkról is elneveztünk kettőt. Nagyon szerettük a várost, sokáig városépítész szerettem volna lenni. Hobbiszinten ma is figyelem, hogyan alakul a városépítészlet.

– *Milyenek a visszajelzések, szeretik ezt a könyvet?*

– A mai helyzetben, amikor a kormány és az ellenzék is attól félt, hogy aránylag tisztességgel megünnepelhetjük-e a forradalom '50. évfordulóját, akkor egy ilyen könyv felüdülés – írta György Péter az Élet és Irodalomban. Az emberek azonban nem nagyon ismerik ezt a könyvet. Ez annak tudható be, hogy én az 1956-os Intézetnek adtam, s bár ők is adnak ki könyveket, az intézet nem könyvkiadó. Más jellegű, egy szűk réteg számára írt kiadványokat jelentetnek meg. Ez volt szinte az első kiadványuk, amely a nagyközönség számára is „emészthető”, de nem volt terjesztői hálózatuk. Amikor tavaly június 16-án bemutatták a könyvet – lévén, hogy „uborkaszegzson” volt – nem figyeltek fel rá az emberek, csak később, ősszel lett visszahangja. Az első kiadás ezer példány volt, a későbbiekben – úgy tudom – kiadtak még négyezer példányt, de nekem magamnak nincs egyetlen példányom sem belőle. Egszer csak azt vettem észre, hogy mindet elajándékoztam.

– *A naplóban rendkívül realista részletezéssel írja le az eseményeket, szükségképpen felmerül a kérdés, tizenkét éves kamaszként félt-e Ön 1956-ban?*

– Én ma is úgy érzem, hogy többnyire nem féltém. Volt, amikor át kellett jönnöm a Rákóczi úton, arra emlékszem, hogy akkor féltém, mert folytak a harcok, és láttam, hogy felszedik a kockaköveket és barikádokat építenek belőle, valamint halottam a lövéseket is. Tudtam, hogy lőnek, és akkor felmerült bennem, hogy eltalálnak. Aztán volt, amikor egy orosz katonával találkoztam, és arra is emlékszem, akkor féltém. Amikor elgondolkoztam azon, hogy általában miért is nem féltém, rájöttem, hogy talán azért nem, mert a szüleim olyan háttérrel biztosítottak nekünk otthon, hogy azt biztosan tudtam, amíg ők vannak, nincs mitől félnem.

– *Örülök, hogy említi a szüleit, mert számomra a napló egy másik olvasatában kicsit „családregény” is, a Csics család hétköznapijainak krónikája, az ön szülőkhöz, nagyszülőkhöz kötődő, szeretetteljes kapcsolatának lenyomata. Bár Ön következetesen elutasítja az „író” titulust, azt bizony állíthatom, hogy olvasóinak majd igazi irodalmi élményben lesz része, hiszen az Ön őszinte, sallangmentes, már-már szociografikus erényeket is felvillantó naplójának „egyszerű” a szövege, lefegyverző hitelességgel láttatja a forradalmi eseményeket. Hatása alól pedig – korosztálytól függetlenül – senki sem vonhatja ki magát. Vélhetően éppen ez a fajta gyermeki őszinteség adja kötet igazi értékét. Megváltoztatta életét a napló megjelenése?*

– Abból a szempontból igen, hogy rengeteg helyre hívnak, de egyébként változást nem érzek magamon.

– *Meséljen valamit arról, hogyan alakult az élete 1956 után?*

– Az egyetem elvégzése után Budapesten, a Vörösmarty Gimnáziumban tanítottam, majd 1969 júliusában kezdtem el dolgozni a Tatabányai Szénbányák Központi Műszaki Könyvtárában. Nagyon szerettem itt dolgozni. Aztán a bányászat felszámolásával a könyvtár is megszűnt.

A lányom születése után, 1971-ben költöztem le egész családommal együtt, de nem Tatabányára, hanem Tatára. Vonattal, busszal, majd személygépkocsival jártam, járok át Tatabányára dolgozni minden nap. Örülök, hogy eljöttem Budapestről, fölöttébb jól érezzük magunkat Tatán. 2001-ben megpályáztam a Tatabányai Városi Könyvtár igazgatói állását, amelyet tavaly ismét öt évre elnyertem.

– Köszönöm a beszélgetést!

Búcsúzól megmutatja a táskájában lapuló két könyvritkaságot, beszélgetünk még a családi könyvtár utóéletéről, arról, hogy gyermekei szemében már nem látja azt az érdeklődést, amellyel egykoron ő fordult a könyvek felé. Hiába tagadja, érzem én, mégiscsak íróemberrel beszélgettem ezen a délutánon.

Bartók Györgyi

Információs Társadalmi Tanácsadó képzés Szombathelyen

A múlt század '60-as éveitől a fokozatosan gyorsuló technológiai fejlődés, az információ radikális felértékelődése, az infokommunikációs eszközök kapacitásának és integritásának növekedése drámai társadalmi változásokat is elindított. Olyan változásokat, amelyek az emberi lét szinte minden területén jelentkeznek, generálisak és diszkontálhatók. Az új technológiák – vagy a régiek újszerű felhasználása – átforgalmazzák mind az egyén, mind a társadalom gondolkodását, viselkedését.

A humán kommunikáció legújabb eszközei és csatornái egyben a társadalmi kohézió létrehozásának, megerősítésének zászlóshajói is. Elgondolkodtató azonban a fejlődés holdudvarában egyre erősödő digitális megosztottság, amely egy összeadódó, halmozódó, kumulatív hátrány (pl. etnikai hovatartozás, iskolázottság, egészségi állapot, életkor, lakhely) oka és további egyenlőtlenségek okozója is. Az on-line tartalomkínálat sokak számára elérhetetlen, ami részben a háztartásokból hiányzó eszközökkel, részben az internetpenetráció ütemével, valamint a hiányos, sok esetben hiányzó digitális írástudással hozható összefüggésbe. Ugyan Magyarországon is több jelentős projekt született a kormányzat részéről (pl. Sulinet Expressz Program, Közháló, IHM–ITP-3 program, eMagyarország pontok) a fizikai infrastruktúra kiépítésére, ez önmagában mégsem generált kultúráváltást. Az információs korszak kihívásaira adott válaszokat tartalmazó dokumentumok, stratégiák már korán rámutattak az emberi képességekbe történő befektetés fontosságára. Mára azonban a feladat prioritást nyert. Annak érdekében, hogy a társadalom működése hálózatszerűbb és hatékonyabb legyen, az egyének kompetenciáit is fejleszteni kell a hozzáférés biztosítása mellett a hozzáértés megszerzésére irányuló törekvésekkel.

A fentiek szellemében a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium által indított Információs Társadalmi Tanácsadó (ITT) képzés célja az volt, hogy a tudásátadás területén működő (vagy a terület iránt érdeklődő) diplomás szakemberek speciális oktatásban részesüljenek, amelynek hozadékát mindennapi tevékenységük során hasznosítani tudják.

Az IT-mentor új, önálló szakmaként való megjelenése megosztotta a könyvtáros társadalmat. Ha ez kvázi a könyvtárosok hivatása, akkor miért jöhetett létre tőlük függetlenül? Vajon tényleg tőlük függetlenül jött létre? Segíti vagy gátolja a könyvtárosok működését, érvényesülését a kialakult helyzet? Elvettek tőlük valamit vagy ellenkezőleg, új lehetőségeket kaptak? Küzdeni kell-e ez ellen a könyvtárosoknak vagy összefogni az IT-mentor pártolóival? Hasonló dilemmákat fogalmazott meg Vincze Andrea Katalisten közzétett levelében, ugyanakkor rámutatott arra is, hogy ez olyan kihívás a szakma számára, amelyre a lehetséges jó válasz: együttműködés és megfelelés.

Az ITT program az IT-mentor rendszertől független kezdeményezés, azonos irányvonalakkal. Mindenki a saját épülésére végezheti el, szerezheti meg térítésmentesen az ajánlott ismereteket. Lényegében tehát egy akció, amelynek keretében az információs társadalom aktív munkásai már meglévő ismereteiket bővíthetik, frissíthetik.

A szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár vezetése és munkatársai az ITT-képzésben egyértelműen újabb lehetőséget látnak, amely segíthet abban, hogy az intézmény erőforrásait még alkalmasabbá tegyék a folyamatosan változó világ információs igényeinek kielégítésére, egyúttal bizonyítva a szakma megújulási és alkalmazkodási képességét is.

A négy modulból álló, 4×10 órás pilot-képzés 2006. november 13-a és 2006. december 4-e között zajlott. Egy-egy témakör feldolgozására tíz óra állt rendelkezésre, amelyből öt a képzési helyen, tréner segítségével, további öt pedig otthoni tanulással telt. A régióból (Vas, Zala és Győr-Moson-Sopron megye) 15 könyvtáros sajátította el az Információs Társadalom- és Trendkutató Központ, az OPTEN Kft., a T-Com és a T-Online, valamint az OTP Bank munkatársai által összeállított tananyagot, amelyet a 4CLI Kommunikációs Központ adott közre.

Az első modul *Bevezetés az Információs társadalomba, digitális megosztottság, esélyegyenlőség, az Európai Unió és Magyarország összehasonlítása, közösségi informatika, társadalmi szoftver, társadalmi tőke* címmel elméleti ismeretek átadására fókuszált. A legfontosabb szociológiai változók (jövedelem, iskolázottság, nem, életkor) mentén olyan társadalomtudományi kérdéseket, ok-okozati összefüggéseket is megvilágított, amelyek a gyakorlati problémák megoldásában segíthetnek.

A második anyagrész a címtől (*Infobróker, tudásmenedzsment, motiváció, tartalomkínálat*) kissé eltérően az információs írástudás fogalmából kiindulva tekintette át a forrásokat, hangsúlyosan vizsgálva az internetet és annak minőségi használatát, valamint kitért a web 2.0 legfontosabb ismérveire, a kooperatív társadalmi működés erősödő jelenségeire.

Az elektronikus közigazgatás fejlődése az állampolgárok jelentős részének nem nyilvánvaló, az on-line ügyintézés lehetősége pedig nem elérhető. A nyilvános hozzáférési pontokon az eszközök (hardver, szoftver) biztosítása mellett a humán erőforrás, a szakértő személyzet rendelkezésre bocsátása is szükséges. Ahhoz azonban, hogy a segítők a használatot biztos kézzel vezethessék az e-ügyintézés útvesztőiben, az ismeretek folyamatos bővítésére, konkrét ügyek lebonyolításában szerzett gyakorlati tapasztalatokra van szükségük.

A harmadik modul (*Szociális és állami alapú szolgáltatások*) anyaga az elektronikus közigazgatás történetének áttekintése, valamint a szolgáltatási szintek bemutatása után olyan egzakt ismereteket adott át a 2003-ban létrejött kormányzati portál

működéséről, amelyek elengedhetetlenek bizonyos on-line szolgáltatások (körök évről évre bővül) igénybevételéhez. Ezek közül az e-adózás témaköre kapott megkülönböztetett figyelmet a vonatkozó jogi szabályozás előírásai kapcsán.

A negyedik, egyben befejező, *Az internet mint kommunikációs eszköz és az elektronikus banki ügyintézés* címet viselő tananyag két önálló részre tagolódtott, annak ellenére, hogy köztük bizonyos pontokon átfedés tapasztalható. A T-Com és a T-Online közös támogatásában készült prezentáció a képzés céljainak megvalósításában nagyon hasznosnak bizonyult. Olyan bemutatót kaptak a program résztvevői, amely akár a felhasználók képzésében, akár a fenntartók, döntéshozók meggyőzésében is felhasználható. A diakockákon bemutatott internetes lehetőségeket (közhasznú információ, szórakozás, kultúra, e-kereskedelem stb.), a számítógép használatához szükséges alapvető tudnivalókat (pl. konfiguráció, internet kapcsolatok, sávszélesség, biztonság a hálón) összegző prezentáció egyúttal fontos módszertani útmutatóként is szolgált.

A banki ügyintézésrel kapcsolatos anyag túlnyomórészt egy intézmény kínálatának bemutatására korlátozódott. Ez a T-Com esetében elfogadható mértékben volt jelen. A pénzügyintézetek felhívják az ügyfelek figyelmét az adatok biztonságos kezelésére – az elektronikus banki szolgáltatások használata személyes azonosító és jelszó megadása után lehetséges –, így valószínűtlen, hogy egy ITT-szakembernek kell konkrét tranzakciókban segítséget nyújtani. Azt természetesen tudnia kell, hogy milyen felépítésű egy bank honlapja, általában milyen elektronikus tranzakciók végrehajtását teszik lehetővé az intézmények, és ezekről milyen tájékoztató segédletek (demó, használati útmutató, GYIK, elektronikus levél, ügyfélszolgálat stb.) állnak rendelkezésre. Az OTPDirekt szolgáltatásainak ilyen, részletekbe menő bemutatása helyett egy sokkal átfogóbb, a banki információk szélesebb spektrumát felölelő segédlet kidolgozása hasznosabb lett volna. Az informatikus könyvtáros képzés hangsúlyosan foglalkozik ilyen jellegű ismeretek elsajátításával. Az ELTE Könyvtártudományi-Informatikai Tanszékén például évről évre frissített tartalommal készülnek referátumok különböző szakterületek (bank, adó, jog, szabvány, szabadalom stb.) információforrásainak feltérképezésével, kiemelten vizsgálva az on-line tartalmakat. A felsőoktatással együttműködve talán egy jobban használható tananyag állna össze.

Az ITT-képzés honlapján, amely egyben az aszinkron távtanulás felülete is, az egyes témakörökhöz kapcsolódó információk, valamint minden, a projekttel kapcsolatos tudnivaló hozzáférhető.

A négy hét alatt a jelentkezőknek folyamatosan számot kellett adniuk az elsajátított ismeretekről. Ez részben az egyes modulokhoz tartozó gyakorlati feladatok, részben a fent hivatkozott oktatási felületen személyes bejelentkezéssel elérhető tesztek megoldását jelentette. A tanfolyam elvégzését igazoló tanúsítvány megszerzésének további feltétele egy on-line elérhető vizsgateszt helyes kitöltése volt.

Összegzés

Elmondható, hogy a projekt pilot jellegéből és az időhiányból fakadóan több negatív észrevétel is megfogalmazódott mind a tananyaggal, mind a metodikával kapcsolatban. A kísérleti kezdeményezések céljai között azonban hangsúlyosan

szerepel az első vélemények és javaslatok vizsgálata, beépítése, az önjavító megoldások felkutatása. A szombathelyi tapasztalatok tükrében körvonalazódni látszik az ITT mintájára megvalósuló képzés, továbbképzés, önképzés jelentősége. hiszen a cél nem más, mint olyan kompetenciák megerősítése, amelyek a könyvtárakban is mutakozó újfajta használói igények kielégítését tehetik hatékonyabbá.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Horányi Özséb: Az információs társadalom koncepciójától az információ kultúrája felé. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: <http://www.mek.ujf.hu/portalszint/human/medial/hozs eb1/hozs b1.mek> A letöltés ideje: 2006. 12. 10.

Információs Társadalmi Tanácsadó Képzés. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.ok-tatas.magyartelekom.hu/media/itt/portal/itt/index.html>

IT mentor. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.itmentor.hu>

Magyarország.hu. Ügyfélszolgálat az interneten. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.magyarorszag.hu>

Telefalu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.telefalu.hu>

Vincze Andrea Katalisten közzétett levele. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: <http://listserv.nif.hu/pipermail/katalist/2006-August/012178.html> A letöltés ideje: 2006. 12. 15.

Janics Edina

INGYENES PÉLDÁNYOK A KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS RÉGEBBI ÉVFOLYAMAIBÓL

A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros című folyóirat 2001–2005. közötti évfolyamaiból a szerkesztőség ingyen felajánl egész évfolyamokat vagy hiányzó lapszámokat.

Ebből a korlátozottan rendelkezésre álló öt évfolyamból bármelyik hazai könyvtár igényelhet példányokat személyes átvétel vagy portós postai küldemény formájában.

Az igényeket a beérkezés sorrendjében teljesítjük.

Megrendelés levélben a 3K szerkesztősége címén: 1827 Budapest, Buda-vári Palota F. épület, 110. szoba (a Széchényi Könyvtár épületében), telefonon: 1-224-3791, vagy e-mailben: 3k@oszk.hu.

Ojtozi Eszter
(1935–2006)

Nem szokványos életpálya zárult le. Még a tudományos életben megismerhető személyiségek átlag feletti egyéniségeivel összehasonlítva is meg kell állnunk, el kell gondolkodnunk, ha Ojtozi Eszter emlékének adózunk. Noha nem volt akadémikus, nem kapott katedrát sem, sőt egész életében egyetlen munkahelyén sem volt főfoglalkozású kutató, haláláig töretlen energiával és kitartással dolgozott könyvtörténeti, possessorkutatási munkáin, amelyekkel nemzetközi elismertséget vívott ki.

Ojtozi Eszter az ELTE régészeti diplomájával hosszas keresgélés és mostoha munkakörülmények után talált otthonra Debrecenben, és lett az akkori Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára feldolgozó, illetve szakozó munkatársa. A napi robot mellett, a súlyos ETO-kötetek mögött sikerült kutatómunkát is folytatnia, s már egyetemi doktori fokozatát is „summa cum laude” minősítéssel védte meg. Egészen a nyugdíjazásáig szakozó munkát végzett, a csoportvezetői beosztásig emelkedve. Közben sikerült nehéz terepmunkával is a görög katolikus parókiák és az alakuló-fejlődő Hittudományi Főiskola könyvtárának rendezetlen rengetegében számos ritkaság, nyomdatörténeti kuriózum azonosításával és nem utolsósorban a teljességre törekvő gyűjteményleírással több kötetet publikálnia a cirill betűs liturgikus könyvekről. Ne feledjük, hogy az ötvenes–hatvanas években az egyházi könyvgyűjtemények nem élveztek semminemű prioritást a lehetséges támogatók részéről, a tudományos munkában pedig nem feltétlenül az istentiszteletekhez használt szerkönyvek jelentették a kiemelt kutatási témákat az orosz filológia és a szlavisztika területén. Mégis, Ojtozinak sikerült mind az egyházi, mind az egyetemi vezetés támogatását megszerezve több jelentős gyűjtemény leírását, számos töredék azonosítását, és a nemzetközi szakbibliográfiákra hivatkozó annotálását elvégeznie. A nemzetközi elismerés sem maradt el. A *Solanus* című folyóirat többször és elismerően szólt Ojtozi munkásságáról, és minden kiadványát felvette a referenzjegyzékeibe. Jóllehet, a cirill betűs liturgikus könyvek ilyen színvonalú kutatása már önmagában teljes életművet jelentene, Ojtozi munkásságának ez csupán egyik oldala. Párhuzamosan a templomi könyvekkel, még a Debreceni Egyetemi Könyvtár és a Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvtára átvizsgálásakor fogott a latinbetűs, tartalmuk és nyomdatörténeti vonatkozásuk miatt egyaránt figyelmet érdemlő könyvek possessorainak kutatásába. Egy-egy bejegyzés, rövid névalírás mögött messzemenő művelődéstörténeti vonatkozások rejlenek, amelyek felkutatása különlegesen munkaigényes és hálátlan feladat. Rövid publikáció, illetve adatközlés születik egy-egy possessori bejegyzés ismertetése és minden irányú adatolása, valamint az ebből levonható művelődéstörténeti következtetések összefoglalása kapcsán, ám a mögötte álló munka legalább annyi, sokszor jóval

több, mint egy-egy látványos és a maga nemében kiváló irodalomtörténeti vagy műelemző esszé mögött. Felfedezett egy korábban nem ismert régi magyar könyvet, amelyből az RMK sem tudott jelezni teljes példányt. A debreceni, s általában a tiszántúli kultúra meghatározó tényezője volt a peregrináció, elsősorban a németalföldi egyetemekre, és természetesen a protestáns diákok részéről. Ők hazatérve jelentős könyvállománnyal gazdagították a Református Nagykollégiumot. Ezt a lelkeszékké vált egykori diákok possessorai bejegyzéseiből tudjuk rekonstruálni, ezen a területen is jelentős munkát végzett Ojtozi, hozzájárulván a magyar peregrinációkutatáshoz. Rekonstruáló vizsgálatait, amelyeket a máriapócsi baziliták egykori könyvtárának leírásakor alkalmazott, a latinbetűs nyomtatványokra is kiterjesztve, sikerült a magyar művelődéstörténet számára fontos, egykor létező, ám szétszóródott könyvgyűjteményekről is képet rajzolnia.

A possessor kutatáson kívül az ex librisekre is kiterjedt figyelme, felkutatta és közreadta a Debreceni Egyetemi Könyvtár könyveinek fontosabb ex libriseit. Ezekből külön publikációba gyűjtötte protestáns peregrináció-kutatáshoz tartozókat.

Szintézis jellegű a debreceni régi nyomtatványok és possessoraik vizsgálata. Ezzel akkor is maradandót alkotott volna, ha nem foglalkozik a már méltatott szláv liturgikus könyvekkel. A több komoly kötetnyi leírás után, már élete végén, a betegséggel is küzdve, monografikus feldolgozását adta a francia nyelvű nyomtatványoknak; ezzel is bizonyítva, hogy több, egymástól távoli filológiai részterületnek is felkészült szakértője volt.

Ojtozi Eszter életműve bizonyítja, hogy az elszánt akarat és az elkötelezett hivatástudat a mostohább körülmények közt működő kutató esetében is megtermi gyümölcseit éppúgy, ha nem gazdagabban, mint a főállású filológusok esetében. Példája figyelmeztet, hogy a különböző gyűjteményekben működő és kutatói tehetséggel bíró munkatársaknak nyújtott bárminemű támogatás többszörösen megtérül a magyar és az egyetemes kultúrát gazdagító eredményekkel. Ojtozi Eszter munkássága pedig méltán megérdemelné a teljes életmű-bibliográfia, illetve egy emlékkötet összeállítását a szakma részéről.

Földvári Sándor

A könyv születése

Az Osiris kézikönyv-sorozata már több, az alábbiakban bemutatandó kötethez hasonló fordítással örvendeztette meg a könyves kultúra története iránt érdeklődő olvasóközönséget. Frédéric Barbier *A könyv története* és Fritz Funke *Könyvismerete* mellett most a francia Annales történetírói iskola jeles képviselőinek közös munkája is kötelező olvasmánnyá válhat a hazai felsőoktatásban. Bár fordítóik különbözőek, a kötetek kiválasztása mögött ott sejthetjük a fordításokat szakmailag ellenőrző és kiegészítő Monok István személyét.

Egy rövid, a jelen kiadáshoz készült, valamint az 1958-as francia előszó után Marcel Thomas foglalja össze nagy vonalakban mindazt, amit a középkori könyvsokszorosításról alapvetően tudni érdemes. A továbbiakban elsősorban az incunabulumok és antikvák korával ismerkedhetünk meg, úgy mint a papír készítése és útja a műhelyekbe, a nyomtatás kezdeti fázisának technikai nehézségei, az ősnymotványok külső jegyei – mind-mind olyan problémákat és megoldásokat mutatnak be, amelyek segítenek megérteni számos alapvető könyvtörténeti jelenséget. A nyomdász-szakma leírását és elterjedésének vizsgálatát is magába foglaló második harmadot főként a könyvterjesztés történetének szentelték a szerzők. Életközeli, olykor megdöbbentően részletes francia, itáliai, német, svájci, németalföldi és angol példák során csodálhatjuk a korabeli kiadók szakmai tudását, üzleti érzékét és találmányosságát. Az utolsó fejezetből, amely sejtelmesen *A könyv mint termékenyítő erő* címet kapta, megtudhatjuk, hogyan lett annak idején a szerzők kézírataiból nyomtatott könyv, valamint milyen szerepet játszott a humanizmus latin–görög–héber nyelvekre épülő tudásának terjesztésében és a reformáció népszerűsítésében az addig sosem látott méreteket öltő új média, a nyomtatott könyv. A Barbier által írott utószó részben tudomány-, részben kiadástörténeti összefoglalás, amely önálló tanulmányként is olvasható.

Gazdag jegyzetapparátus (és benne alapos bibliográfia) kíséri a kötetet, mutatók viszont, sajnos, nem. Ezek hiányában előfordul, hogy ha az olvasó csak egyes városokról, esetleg a Plantin-Moretus kiadóról szeretné gyorsan, de alaposan felfrissíteni tudását, kénytelen a fejezetek közt szétszórta, olykor csak néhány mondatra korlátozódó említéseket maga megkeresni.

Csernus Anikó és Szász Géza fordítók munkáját dicséri az olvashatóság, hogy az olykor burjánzó példányadatok és évszámok mellett is élvezetes, többnyire kifejezetten szórakoztató a szöveg.

A könyv a kiadótól megszokott – mind anyagában, mind nyomdatechnikai szempontból – jó minőségű, szépen és tisztán szerkesztett. A tucatnyi, jól megválasztott illusztráció mellett néhány, a legújabb kutatások eredményei alapján szerkesztett térkép teszi szemléletesebbé a nyomdásztörténeti részeket.

Ugyan a magyar nyomdászat kezdeteivel csak említés szintjén foglalkoznak a szerzők, az európai nyomdászat széles körű és alapos bemutatásával nélkülözhetetlen alapművé válik minden kutató számára. (Ne feledjük, hogy a kora újkori

hazai könyvtárakban egyes kivételektől eltekintve túlnyomó többségben voltak a külföldi nyomtatványok.)

(Lucien Febvre–Henri-Jean Martin: A könyv születése. A nyomtatott könyv és története a XV–XVIII. században. Bp., 2005. Osiris. 379 p. [Osiris kézikönyvek])

Oláh Róbert

Nagyapáink forradalma

„A világ egyetlen népe sem tett annyit az emberi szabadságért és az igazság győzelméért, mint a láncra vert és leigázott magyar nép. Csak úgy lehetünk hűek Magyarországhoz, ha soha sehol el nem áruljuk azt az eszmét, és fel nem adjuk azt az álmat, amelyért a magyar hősök életüket adták” – írta annak idején a világhírű francia író, Albert Camus. Az azóta idehaza is széles körben ismertté lett és sokszor hivatkozott idézet ma már nemcsak a múlt örökségének méltatása, de figyelmeztetés is a mának: el nem feledhető kötelesség a hősi idők emlékének ébrentartása. Camus gondolata tehát a mai kortársakra feladatot ró, ezt a feladatot ismerte föl és vállalta a Magyar Olvasástársaság, amikor az egész Kárpát-medencére kiterjedően pályázatot hirdetett középiskolások számára, hogy készítsenek interjú ’56-osokkal, ismert hősökkel vagy „névtelen” szabadságharcosokkal, a forradalom résztvevőivel és hiteles szemtanúival. (Lásd: Nagy Attila *„Még a levegőt is másként vettük”* című beszámolóját e számunkban.) Nemcsak a Magyar Olvasástársaság hirdetett a forradalom ötvenedik évfordulója tiszteletére diákoknak szóló, az oral history műfajába tartozó interjú-pályázatot, vidéken is megjelentek a hasonló kiírások, és születtek sikeres pályaművek. Így történt ez a délnyugati „végeken”, Zalában is, ahol a megyei önkormányzat, több ’56-os, illetve civil szervezet írt ki interjú pályázatot középiskolások diákok számára. A meghirdetők abból indultak ki, hogy még itt élnek velünk a korszak hiteles tanúi, a forradalom és szabadságharc résztvevői, még szóra bírhatók a történelmi idők tanúi, az akkori fiatalok. A mai diákok munkái – Camus szellemében – adósságtörlesztésnek számítanak, hiszen ’56 forradalmának emléke nagyon sokáig „eltemetett történelem” volt, több mint három évtizedig legfőljebb, ha sutogni lehetett róla, de okosabb volt hallgatni... *„Itt van tehát az ideje, hogy végre a közbeszéd szintjén, természetes büszkeséggel emlékezhessünk vissza az ötven évvel ezelőtti eseményekre. A kibeszélés egyik nagyon fontos mozzanata, mikor családi-baráti körünkben az idősebbek, nagyszülők, szomszédok elevenítik fel emlékeiket* – írja a *Nagyapáink forradalma* című kötet bevezetőjében Kiss Gábor, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója, a könyv szerkesztője, egyben kiadója. Ugyanis Zalában is megszülettek a középiskolások által rokoni, családi, ismeretségi körben fölvetett történelmi interjúk, ezekből ad csokorra való, kitűnően megszerkesztett válogatást ez a dokumentummásolatokkal, archív fotókkal illusztrált, igényes-ízléses kis kötet.

Hat interjú olvasható a nagyszülők nemzedékének forradalmáról közvetlen hűséggel tudósító könyvben. Az első, Gyurán Gertrúd munkája, ebben három emlékező szólal meg: egy 1956-ban még középiskolás zalaegerszegi fiú, egy tornyiszentmiklósi fiatalember, valamint az interjúkészítő nagyapja, az akkoriban a lovászi olajtelepen dolgozó Kulcsár József. Nem nagy horderejű, történelmi léptékű eseményekről tudósítanak a hajdani fiatalok, „mindössze” arról, hogy október 26-án a zalaegerszegi vasútállomás előtti téren ledöntötték az ún. felszabadulási emlékművet, hogy október 29-én Tornyiszentmiklóson a Himnuszt énekelve, nemzeti színű zászlók alatt vonult föl a falu apraja-nagyja, hogy Lovászipan az olajmunkások az őrség épületéről leverték az ötágú csillagot, majd munkástanácsot alakítottak.

Jánosi Áron és Jánosi Péter interjújában az egykori lovászi olajüzem munkásai szólalnak meg. E beszélgetés során már sok szó esik a november 4-ét követő megtorlás szörnyűségeiről is. Az egyik szemtanú, Peszlegh József így vall: *„Azt mondta nekem a Jóska, hogy amit ő kapott (...), azt nem kívánja senkinek, úgy megverték. A haja, az inge csupa vér volt...”* Megjelenik a beszámolókból a korszak több nagy, drámai kérdése is, például, hogy kézfegyverekkel szembe kell-e szállni az orosz tankokkal. Hogy a szabadságharc hősiessége, a fiatalság forradalmi romantikája meddig sarkall hősitettekre, és mikortól a biztos halál vállalására?

Tüttő Eszter és Nyakas Alexandra interjújában is egy nagyszülő, Tüttő Lajos szólal meg, monológjában fölidézi Gyenesdiás forradalmas napjait. Énekes Gábor a keszthelyi Nemzeti Forradalmi Tanács Végrehajtó Bizottságának tagját, Balázs Lajost szólaltatja meg. Tóth Levente egy hajdani kisiparost, Boros László ecsetgyártó–kefekötő mestert faggatja. Lovas Viktória és Tarr Zsófia interjúalánya a hajdani gimnazista lány, aki csak szemtanúja volt a forradalom lelkesültségének és a megtorlás szörnyűségének.

A hat interjú: a zalai '56 mikrotörténelmi mozaikja. Csak ismételni lehet: nem világrengető eseményekről számolnak be a megszólaltatott kortanúk, mégis a megye helytörténete szempontjából eminens fontosságú információkkal szolgálnak. Van a pályamunkák között szinte epikus megfogalmazású krónika, van lejegyzett monológ és van „műfajtiszta” interjú. Meglepően érett szövegföldolgozás valamennyi. Ebben nyilván része van a kötet szöveggondozójának, szerkesztőjének, Kiss Gábornak is, ám valamennyi föltett kérdésből, olykor kissé iskolásra sikeredett interjúbevezetőből, riporteri kommentárból szinte süt a lelkesült érdeklődés, a helyismereti kutatómunka és dokumentáció iránt érzett elkötelezettség. Egyszerre jellemzi az interjúkat a lényeglátás, illetve a részletek pontos megismerésének és rögzítésének igyekezete. A beszélgetések célratorók, a helyi eseményekre koncentrálok, miközben azért némelyik kitér a történelmi előzményekre, az ország '50-es évekre jellemző állapotára is. Elmondható, hogy a történelmi dokumentumanyag önmagában is változatos, hiszen az eseményeket eleve meghatározta a helyszín, az adott település jellege, társadalmi karaktere: van köztük falu (Tornyiszentmiklós, Gyenesdiás), ipari település (Lovászi), iskolaváros (Keszthely) és nagyobb város, megyeszékhely (Zalaegerszeg). Szereplőik pedig egykori tanulók, munkásemberek, parasztok, kisiparosok; nem egy köztük aktív résztvevője volt az eseményeknek, mások csak szemlélői. Abban viszont szinte azonosak a kötet szövegei, hogy az elbeszélők kerülnek a múlt idealizálását, nem akarnak a daliás

időkről patetikus beállítású tablót alkotni. Egyszerű szavakkal, őszintén, hitelesen mondják el, mit láttak, mit éltek át. És ami talán a legfontosabb: összefonódik a táj, az ország, a személy és a család története. Nagyszülők vallanak az unokáknak, idős rokonok, szomszédok, ismerősök idézik föl emlékeiket a mai diákoknak. Egyszóval a kérdés–vallomás dialógusában létrejön a nemzedékek közötti gondolatcsere, az emlékek megosztása, a múlt még élő tanúi továbbadják tapasztalataikat, élményeiket a fiataloknak. Vagyis a zalai táj és a nemzet története, pontosabban e történet egyetlen rövidke, ám annál jelentékenyebb szakasza a mai ifjúság számára közvetlen élménnyé válik. A „nagy történelem” mint családtörténet, mint személyes viszony a múlthoz jelenik meg a kötet hat interjújában. Lehet-e ennél fontosabb célja, eredménye és jelentősége a helyismereti, helytörténeti munkának? (MLM)

(Nagyapáink forradalma. Interjúk, visszaemlékezések az 1956-os forradalom Zala megyei eseményeiről. Szerk. és jegyz. Kiss Gábor. Zalaegerszeg, 2006. Deák Ferenc Megyei Könyvtár, 92 p.)

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

„Az év fiatal könyvtárosa” elismerő cím elnyerésére

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete, valamint az Informatikai és Könyvtári Szövetség a pályakezdő könyvtárosok kiemelkedő szakmai teljesítményének jutalmazására ismét meghirdeti **Az év fiatal könyvtárosa** pályázatot. Az elismerést minden évben egy harminchárom év alatti (idén az 1974-ben vagy később született), felsőfokú végzettséggel rendelkező gyakorló könyvtáros kaphatja meg, egyéni pályázat alapján.

A pályázat benyújtásának határideje: **2007. május 15.**

Helye: Magyar Könyvtárosok Egyesülete Elnöksége
(Budapest, Hold u. 6., 1054)

A pályamunka tartalmazza a jelölt szakterületének gyakorlatából származó valamely téma írásbeli, még nem publikált kidolgozását, szakmai önéletrajzot és három támogató írásbeli ajánlását. Az előző évben nem nyert pályázatokat újabb három ajánlással ismét be lehet nyújtani.

Az elismerő cím odaítéléséről az IKSZ és az MKE elnöksége által megbízott kuratórium dönt. Az elismerés ünnepélyes átadására az MKE vándorgyűlésének plenáris ülésén kerül sor.

A címmel jár: elismerő oklevél, ötvenezer forint jutalom, a vándorgyűlésen vagy az MKE és az IKSZ valamely szakmai rendezvényén bemutatkozó előadás lehetősége, a kuratórium ajánlása a szaklapoknak a dolgozat közzétételére. A cím birtokosai előnyt élveznek a külföldi tanulmányutakra benyújtott pályázatok elbírálásánál.

Bakos Klára
MKE elnöke

Fodor Péter
IKSZ elnöke

3K
3K
3K
3K